

10 Εντολές

Πολιτών προς Πολιτεία

Γιάννης Λαούρης

Κύπρος 2012

10 Εντολές

Πολιτών προς Πολιτεία

Γιάννης Λαούρης

Copyright © 2012 Γιάννης Λαούρης

Κύπρος 2012

All rights reserved

ISBN-13: 978-9963-9992-1-7

Cover design: Dmytro Smaglov

Τα δικαιώματα της εικόνας του εξωφύλλου αγοράστηκαν από το123rf.com

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Στον πατέρα μου, που με δίδαξε τις αξίες της ηθικής, της δικαιοσύνης και της ελευθερίας και στον πεθερό μου που με ενέπνευσε να μελετήσω τους αρχαίους Έλληνες που γέννησαν τις έννοιες της δημοκρατίας και της χρηστής διοίκησης.

Περιεχόμενα

Πρόλογος Συγγραφέα	1
Εισαγωγή	5
1η Εντολή: Η ανήθικη συμπεριφορά αξιωματούχων είναι ποινικό αδίκημα	9
2η Εντολή: Η διεκδίκηση πολιτειακού αξιώματος προϋποθέτει γνώση	15
3η Εντολή: Δημοσιοποίηση θέσεων, ψήφων και νομοσχεδίων που καταθέτουν ανώτεροι αξιωματούχοι	23
4η Εντολή: Οι υπηρέτες της πολιτείας δεν υπεραμοίβονται	29
5η Εντολή: Το κράτος δεν είναι επιχείρηση	35
6η Εντολή: Η δια βίου σταθερότητα στο δημόσιο δεν είναι δεδομένη	41
7η Εντολή: Άμεση μετάδοση όλων των συνεδριάσεων της βουλής	47
8η Εντολή: Όλα στο φως	51
9η Εντολή: Μεταρρυθμίσεις μόνο μέσα από δημοκρατικό δομημένο διάλογο	59
10η Εντολή: Μεταρρυθμίσεις πραγματοποιούνται στη βάση συμφωνημένου οδικού χάρτη	67
Πέραν των Εντολών: Συνεχή μέτρα για μετεξέλιξη της δημοκρατίας	71
Από την "Εντολή" στην πράξη	77
Για το συγγραφέα	81

Πρόλογος Συγγραφέα

Περισυλλέγοντας τις σκέψεις αυτές με τη μορφή ενός σύντομου συγγράμματος, δεν διεκδικώ την πατρότητα τους. Απλά αποφάσισα να βάλω σε τάξη, και να εκφράσω με λέξεις, σκέψεις, επιθυμίες και απαιτήσεις των σκεπτόμενων ανθρώπων με τους οποίους είχα και έχω την τύχη να έρχομαι σε επαφή στα πλαίσια της ανάμειξης μου σε ομάδες κοινωνικού διαλόγου.

Επίσης, δεν επιδιώκω να αποποιηθώ των ευθυνών μου ούτε επιθυμώ να διεκδικήσω κάποιο διαφορετικό ρόλο από αυτόν που διεκδικεί ένας απλός ενεργός πολίτης. Νιώθω ότι ανήκω σ' αυτούς που δεν επαναπαύονται στο να θαυμάζουν και να οικειοποιούνται το έργο των αρχαίων προγόνων των ανθρώπων για τις μεγάλες ιδέες και τη σημαντική προσφορά τους. Αντίθετα, πιστεύω ότι οι απλοί άνθρωποι κάθε εποχής και άνθρωποι από όλα τα κοινωνικά στρώματα έχουν πάντα στο μυαλό τους ιδέες, οράματα και λύσεις που θα μπορούσαν να αλλάξουν τον κόσμο προς το καλύτερο. Δυστυχώς, το πολιτικό και κρατικό κατεστημένο όχι μόνο δεν καλλιεργεί συνθήκες έκφρασης, ανάπτυξης και διαβούλευσης αυτών των ιδεών, αλλά πολλές φορές συνειδητά τις καταδιώκει και τις εξουδετερώνει

προτού καν εκφραστούν δημόσια. Στις σημερινές μέρες, που η παγκόσμια κρίση παίρνει ανεξέλεγκτες διαστάσεις, αισιοδοξώ να συνεισφέρω στην περισυλλογή και στο διάλογο που ξεκίνησε τόσο στη χώρα μας όσο και στην παγκόσμια κοινότητα και που κάποια στιγμή νομοτελειακά θα οδηγήσει στη γέννηση ενός νέου συστήματος διαχείρισης και διακυβέρνησης ή στην ουσιαστική αναβάθμιση του σημερινού σε κάτι καλύτερο. Παρόλο που το κείμενο γράφτηκε στα ελληνικά και με κίνητρο να δράσει παρεμβατικά σ' αυτά που συμβαίνουν στη χώρα μου, πιστεύω ότι οι αναλύσεις και "εντολές του απλού πολίτη προς τους πολιτικούς" μπορεί να έχουν οικουμενική αξία.

Σε μερικές περιπτώσεις, οι ιδέες και σκέψεις που διατυπώνονται μπορεί να έχουν αλληγορικό ή μεταφορικό χαρακτήρα. Σε κάποιες περιπτώσεις προσπάθησα να τεκμηριώσω επιχειρήματα σε επιστημονικό υπόβαθρο, χωρίς όμως η προσπάθεια αυτή να είναι εκτενής ούτε αυστηρά επιστημονική. Απλά έχει ως απώτερο στόχο να προκαλέσει τον αναγνώστη να διευρύνει τις σκέψεις του και να αναπτύξει επιχειρήματα προς μια τέτοια κατεύθυνση. Εναπόκειται στον κάθε μελετητή να εμπλουτίσει τις ιδέες του, να τις διευρύνει, να τις συζητήσει με άλλους, να προβληματιστεί, να συμφωνήσει ή να διαφωνήσει. Σε καμιά περίπτωση δεν διεκδικώ πληρότητα ή τελειότητα.

Στην καλύτερη περίπτωση, οι σκέψεις που αναπτύσσονται στο σύντομο αυτό σύγγραμμα, αποτελούν "εντολές" που πιθανό πολλοί πολίτες να ήθελαν να καταθέσουν προς αυτούς οι οποίοι προσφέρονται να υπηρετούν τα κοινά, αλλά το σημερινό *status quo* δεν τους επιτρέπει να το πράξουν.

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, οι χώρες του λεγόμενου δυτικού κόσμου έχουν γίνει μάρτυρες μιας άνευ προηγουμένων πολιτικής και οικονομικής κρίσης. Ενώ οι περισσότεροι φιλόσοφοι και αναλυτές ενοχοποιούν την παγκοσμιοποίηση, η σοφία του απλού πολίτη δαχτυλο-δεικνύει ως κατ' εξοχήν υπαίτιους την κρίση αξιών και θεσμών. Είναι η ηθική εξαθλίωση σε πολλούς τομείς της ζωής που επιτρέπει την έξαρση της διαφθοράς, η οποία με τη σειρά της ευθύνεται για την κατάρρευση του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος καθώς επίσης και για την κρίση του σημερινού συστήματος διακυβέρνησης.

Δηλαδή, η κατάρρευση των οικονομικών και πολιτικών συστημάτων δεν είναι η αιτία της παγκόσμιας κρίσης και πολιτιστικής παρακμής, αλλά το αποτέλεσμα της.

Οι νέοι δεν ενδιαφέρονται πλέον να ενημερωθούν ούτε φυσικά και να συμμετέχουν στις πολιτικές εξελίξεις που συμβαίνουν γύρω τους με αποτέλεσμα να μη διαμορφώνουν δημοκρατική συνείδηση. Οι περισσότεροι αναλυτές, αλλά κυρίως οι πολιτικοί, εντελώς απροκάλυπτα και αδικαιολόγητα τους κατηγορούν για αδιαφορία. Δεν είναι όμως η έλλειψη

ενδιαφέροντος αλλά η έλλειψη ευκαιριών, η έλλειψη διαφάνειας και η έλλειψη δυνατοτήτων για ουσιαστική συμμετοχή στα κοινά που ευθύνονται για τη φαινομενική αποξένωση. Είναι πλέον φανερό ότι όχι μόνο οι νέοι αλλά και όλοι οι πολίτες γενικότερα, εκφράζουν με πάμπολλους τρόπους σε καθημερινή πλέον βάση τη δυσαρέσκεια τους για την πολιτική αδράνεια και έξαρση της διαπλοκής στη χώρα τους. Υπεύθυνους γι' αυτή την κατάσταση θεωρούν τους διεφθαρμένους πολιτικούς και κρατικούς λειτουργούς. Δεν διστάζουν να καταθέσουν ακόμα και το πλέον συμβολικό όπλο άσκησης της δημοκρατίας, το δικαίωμα της ψήφου τους, ως διαμαρτυρία για αυτήν την χωρίς προηγούμενο παρακμή.

Είναι σε όλους πλέον γνωστό ότι αυτοί οι οποίοι διασκεδάζουν στο φαγοπότι της εξουσίας συμμετέχουν σε προεκλογικούς αγώνες μόνο ως ψηφοθήρες και μόνο για την προσωπική προβολή και συμφέροντα τους. Είναι πλέον πολύ διαδεδομένη η άποψη ότι οι λεγόμενοι πολιτικοί έχουν παύσει από καιρό να λειτουργούν μέσα σε πλαίσια ηθικών αρχών και δεοντολογίας. Δεν κρατούν καν τα προσχήματα. Δεν διστάζουν να λένε ψέματα και να διαστρεβλώνουν την αλήθεια ούτε καν μπροστά στους ιδίους τους οπαδούς τους μέσω της τηλεόρασης. Η νομοτελειακή πλέον τακτική της προώθησης των ατόμων της ιδεολογίας τους ή του

στενού τους κύκλου δικαιολογεί το χαρακτηρισμό τους ως τροφοδότες της ευνοιοκρατίας. Δεν υπάρχει χειρότερη τυραννία από αυτήν που διενεργείται πίσω από τη σκιά των νόμων και μέσα από προσχήματα δήθεν δικαιοσύνης.

Σε μια τέτοια εποχή κοινωνικο-πολιτικής εξαθλίωσης, το μόνο όπλο αντίστασης στα χέρια του απλού πολίτη σίγουρα δεν είναι η ψήφος αλλά η σκέψη και ο διάλογος. Με αυτό το κίνητρο αποφάσισα να καταγράψω σκέψεις ως απάντηση προς πολιτικούς, οι οποίοι αντί να αναλαμβάνουν τις ευθύνες που τους αναλογούν αρέσκονται να προτρέπουν οποιονδήποτε ενεργό πολίτη που εκφράζει δημόσια τις απόψεις του να εγγραφεί σε κάποιο κομματικό σχήμα ή μηχανισμό και να κατέλθει ως υποψήφιος σε εκλογική αναμέτρηση.

Οι "Εντολές" δεν είναι προϊόν στοχευμένης έρευνας, δεν έχουν υποστεί τη βάσανο της επιστημονικής τεκμηρίωσης και δεν έχουν τύχει ανάλυσης ευαισθησίας (sensitivity analysis) ούτε αξιολόγησης επιρροών (influence testing) ούτως ώστε να τύχουν ιεράρχησης. Παρόλα αυτά, δεν αποτελούν αυθαίρετες εισηγήσεις, αλλά αντιθέτως πηγάζουν από ενδελεχή προβληματισμό και μελέτη των πρόσφατων εθνικών και παγκόσμιων εξελίξεων, καθώς επίσης και από την καθημερινή εμπειρία που αποκτά κανείς παρατηρώντας το τι συμβαίνει γύρω

του, πραγματοποιώντας συστημικές αναλύσεις, αλλά πάνω απ' όλα κουβεντιάζοντας με τον απλό άνθρωπο τον οποίο ανέκαθεν χαρακτήριζε η σωφροσύνη και η σοφία. Οι "Εντολές" θα έχουν πετύχει αν καταφέρουν να συνεισφέρουν έστω και το ελάχιστο σε μια μεγάλης κλίμακας δημιουργική συζήτηση που είναι και η μόνη ελπίδα οι μάζες να μπορέσουν να αποκρυσταλλώσουν καθαρές απόψεις ως προς τις αδυναμίες των σημερινών συστημάτων διακυβέρνησης και σταδιακά να οραματιστούν τα στοιχεία ενός νέου μοντέλου δημοκρατίας.

1η Εντολή: Η ανήθικη συμπεριφορά αξιωματούχων είναι ποινικό αδίκημα

Παρόλο που στη σημερινή εποχή πολλοί βάλθηκαν να μας πείσουν ότι οι έννοιες της ηθικής και της δεοντολογίας είναι σχετικές και αμφισβητήσιμες, ο καθένας από μας γνωρίζει τι είναι σωστό και τι λάθος. Από τα πανάρχαια χρόνια οι φιλόσοφοι διατύπωσαν οικουμενικές αρχές οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως πυξίδες αρετής ακόμα και σήμερα. Για παράδειγμα, ο Ηράκλειτος ισχυρίστηκε ότι "το ήθος δημιουργεί τη μοίρα του ανθρώπου", και ο Σόλων απαίτησε να "μη λες ψέματα, αλλά την αλήθεια". Ο Πυθαγόρας διατύπωσε αποφθέγματα όπως: "Μην ορκίζεστε στους Θεούς αλλά να φροντίζετε να είστε από μόνοι σας αξιόπιστοι", και "να διαλέγετε τον άριστο βίο". Ο Πλάτων μας υπενθυμίζει ότι "οι νόμοι είναι γραπτοί και άγραφοι". Ο Πιπτακός συνέστησε "να τηρής την ευσέβεια", και διαλαλούσε ότι "δεν πρέπει να κακολογούμε τους φίλους ούτε όμως και τους εχθρούς". Ο Δημόκριτος είναι αυτός που είπε ότι "εκείνος που τιμά την αρετή τιμά πρώτη την αλήθεια θεωρώντας την μάλιστα ηγέτιδα κάθε αγαθού" και επίσης διατύπωσε την άποψη ότι "η ζωή χωρίς αρετή, φρόνηση, σωφροσύνη

και ευλάβεια δεν είναι κακή ζωή αλλά θάνατος που διαρκεί πολύ". Ο Αριστοτέλης επέμενε ότι "η μόρφωση και η άσκηση της αρετής οδηγούν προπαντός σε έντιμη ζωή". Ο Ηράκλειτος επιχειρηματολόγησε επίσης ότι "αντί για όλα τα θνητά πράγματα, οι άριστοι επιλέγουν ένα μόνο: την Αιώνια Δόξα. Αντίθετα οι πολλοί αρκούνται στο να χορταίνουν σαν τα ζώα".

Οι αξίες που προβάλλονται μέσα από τις ρήσεις των αρχαίων φιλοσόφων συνεισφέρουν στην προσπάθεια του καθενός από μας να συμπεριφέρεται και να λειτουργεί ηθικά και ακριβοδίκαια. Όταν κάποιος δεν σέβεται τέτοιες και ανάλογες αρχές, αποτυγχάνει πρώτα απ' όλα στη δική του αυτοπραγμάτωση. Αυτό ίσως να είναι δικαίωμα του. Όμως, είναι πιθανόν οι πράξεις και επιλογές του να βλάπτουν τον κόσμο γύρω του και να συνεισφέρουν στη διαβολή και στη σήψη. Αυτό σίγουρα δεν είναι δικαίωμα του.

Τι γίνεται τώρα αν αυτός που δεν ασπάζεται τις πιο πάνω οικουμενικές ηθικές αρχές και δεν τις υιοθετεί ως γνώμονα των πράξεων του δεν είναι ένας απλός πολίτης αλλά κάποιος ο οποίος προσφέρθηκε να υπηρετεί την πολιτεία; Γνωρίζουμε ότι βασικό χαρακτηριστικό ενός δημοκρατικού πολιτεύματος είναι ότι οφείλει να εξυπηρετεί τα συμφέροντα όλων των πολιτών. Αυτό σημαίνει ότι ο κάθε αξιωματούχος της πολιτείας (δηλαδή κυβέρνηση, βουλή, δικαστήριο

κλπ.) οφείλει να υπηρετεί και να προασπίζεται τα συμφέροντα του συνόλου της κοινωνίας, και όχι μόνο κάποιων τμημάτων της, όπως για παράδειγμα τους συγγενείς και φίλους του, τους ομοϊδεάτες του και οπαδούς της ίδιας κομματικής παράταξης, ή αυτούς από τους οποίους ενδεχομένως προσβλέπει να αποκομίσει κάποια ωφέλη.

Τώρα που τοποθετήσαμε το πρόβλημα στη σωστή βάση, ο επίμονος μελετητής θα πρέπει να ξαναγυρίσει στην αρχή του κεφαλαίου και να ξαναδιαβάσει τα διάφορα αποφθέγματα· αυτή τη φορά με κριτική διάθεση. Αποτελούν οι πιο πάνω ηθικές αρχές πυξίδα των σημερινών πολιτικών μας; Δυστυχώς, έρχονται στο μυαλό δεκάδες παραδείγματα από εμπειρίες του καθενός μας όπου κάτι τέτοιο δεν επιβεβαιώνεται.

Για να τα καταφέρουμε να εγγυηθούμε πρόοδο και σταδιακή μετεξέλιξη προς ένα καλύτερο κόσμο θα πρέπει να νομοθετήσουμε με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι απολύτως αποτρεπτικό για τους υπηρέτες της πολιτείας να επιδίδονται σε πράξεις ανήθικες. Επίσης, θα πρέπει η προβλεπόμενη τιμωρία για τους παραβάτες να είναι αυστηρή και παραδειγματική.

Ποια είναι σήμερα η τιμωρία ενός αξιωματούχου της πολιτείας ο οποίος στο όνομα της δήθεν απονομής δικαιοσύνης παρεμβαίνει σε διαδικασίες όπως για παράδειγμα διορισμών ή επιλογής προσφορών; Ποια

είναι η τιμωρία κάποιου ο οποίος χρησιμοποιεί τη θέση του για να επιτύχει κάποιο προσωπικό όφελος ή για να ευνοήσει κάποιο συγγενή, οπαδό ή ομοϊδεάτη του; Δυστυχώς, τις περισσότερες φορές δεν υπάρχει καμιά τιμωρία. Πολύ πιο ανησυχητικό είναι μάλιστα το γεγονός ότι διαπλεκόμενα συμφέροντα ή ο φόβος αποτρέπουν ακόμα και την καταγγελία μιας τέτοιας συμπεριφοράς.

Σε μερικές περιπτώσεις τα δεδομένα είναι πιο προκλητικά. Είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι ηγέτες εκλέγονται είτε λόγω της δύναμης των γονιών τους, είτε γιατί είναι πλούσιοι, είτε γιατί έχουν κάποιο επάγγελμα που τους ευνοεί. Φανταστείτε λοιπόν ένα πολιτικό ηγέτη ο οποίος ακόμα και μετά την εκλογή του στο ανώτερο αξίωμα της χώρας του παραμένει διευθυντής κολοσσιαίων μέσων μαζικής επικοινωνίας από τα οποία προβάλλει τη δική του ατζέντα και πραγματοποιεί τη δική του προπαγάνδα. Ποια δυνατότητα θα είχαν οι πολιτικοί του αντίπαλοι να εκφράσουν και υποστηρίξουν τις θέσεις τους; Ή φανταστείτε την περίπτωση στην οποία ένας διακεκριμένος δικηγόρος εκλέγεται ηγέτης του λαού του και στη συνέχεια ένας απλός πολίτης βρίσκεται στο δικαστήριο να υπερασπίζεται τον εαυτό του (νομικά) αντιμέτωπος με τον πρόεδρο της χώρας του. Ας υποθέσουμε τέλος ότι ένας ανώτατος αξιωματούχος ενός κράτους διαπράτει ένα έγκλημα. Ακόμα και στην ακραία περίπτωση που τέτοια

αδικήματα εντοπίζονται από την αστυνομία, οι εμπλεκόμενοι οχυρώνονται πίσω από πολιτική ασυλία.

Το ανησυχητικό από τις πιο πάνω διαπιστώσεις δεν είναι ότι τέτοια και χειρότερα ίσως να συμβαίνουν καθημερινά και σε πολλές χώρες. Το ενοχλητικό είναι ότι η πολιτική διαφθορά έχει καταφέρει να πείσει το μέσο πολίτη ότι είναι φυσικό να συμβαίνουν και ότι δεν υπάρχει κάτι που μπορεί να τα σταματήσει. Η θέση αυτή είναι λανθασμένη. Κατ' αρχήν, τουλάχιστον οι νέοι μιας χώρας διαπιστώνουν και απεχθάνονται τέτοιες συμπεριφορές. Επίσης, είναι γεγονός ότι η δύναμη του λαού μπορεί να αλλάξει πολλά σε μια κοινωνία φτάνει να μπορέσει κατ' αρχήν να συνειδητοποιήσει το παράλογο τέτοιων καταστάσεων και στη συνέχεια να διατυπώσει απαιτήσεις ως συγκεκριμένες "εντολές" προς αυτούς που κυβερνούν.

Η 1^η "Εντολή" απαιτεί ότι όλα τα πιο πάνω (και πολλά άλλα που θα πρέπει να καταγραφούν με επιμέλεια) είναι ποινικά αδικήματα και θα πρέπει να τιμωρούνται παραδειγματικά από το νόμο. Η δε πολιτική ασυλία του οποιουδήποτε αξιωματούχου είτε καταργείται εντελώς είτε αναιρείται εφόσον εξασφαλιστεί ένας λογικός αριθμός υπογραφών.

2η Εντολή: Η διεκδίκηση πολιτειακού αξιώματος προϋποθέτει γνώση

Στην Αρχαία Αθήνα τα μέλη της Βουλής των Πεντακοσίων δεν εκλέγονταν αλλά καθορίζονταν με απλή κλήρωση. Η πολιτεία θεωρούσε ότι κάθε πολίτης είχε την υποχρέωση να ασχολείται με τα προβλήματα που απασχολούσαν το σύνολο, να γνωρίζει και σέβεται νόμους και ηθικές αρχές και να είναι πρόθυμος να αναλάβει ενεργό ρόλο στη λήψη αποφάσεων και στη διακυβέρνηση της πατρίδας του. Οι αρχαίοι Έλληνες, είχαν επίσης την πεποίθηση ότι κάποιος δεν χρειαζόταν κάτι περισσότερο από κοινή λογική, απλή σοφία και προσήλωση στις αρχές της ηθικής για να κυβερνήσει δίκαια και δημοκρατικά. Το ενδιαφέρον να συζητήσει και να διαβουλευτεί με άλλους οι οποίοι είχαν διαφορετική άποψη ήταν η αποδεκτή μεθοδολογία για να διερευνηθεί και αναλυθεί ένα πρόβλημα, να καθοριστούν οι πιθανές επιλογές και να καταλήξει σε συναινετική λύση. Το ερώτημα είναι κατά πόσο είναι δυνατό να εφαρμοστεί μια τέτοια προσέγγιση κάτω από τις σημερινές συνθήκες. Δηλαδή, ο κάθε κοινός πολίτης να είναι σε θέση να αναλαμβάνει πολιτειακό αξίωμα χωρίς κάποια σχετική προπαιδεία.

Εκ πρώτης όψεως θα έλεγε κάποιος πως η απάντηση είναι ένα απλό "ναι". Το επιχείρημα βασίζεται φυσικά στην καθημερινή εμπειρία και στην παρατήρηση ότι τόσο αυτοί που εκλέγονται μέσα από "δημοκρατικές" κοινοβουλευτικές διαδικασίες, όσο και εκείνοι οι οποίοι επιλέγονται και διορίζονται επίσης μέσα από "αδιάβλητες" διαδικασίες της εκτελεστικής εξουσίας, δεν είναι κατ' ανάγκην ούτε καλύτεροι γνώστες των προβλημάτων, ούτε και διαθέτουν ανώτερη μόρφωση και ικανότητα από αυτήν ενός μέσου πολίτη. Αυτό όμως δεν θα πρέπει να αποτελέσει άλλοθι για να τοποθετούνται σε θέσεις ζωτικής σημασίας άτομα τα οποία δεν διαθέτουν τις κατάλληλες γνώσεις και ικανότητες για το συγκεκριμένο ρόλο και συνεπώς είναι πιθανό να μην μπορούν να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα του συνόλου. Εκτός και αν φυσικά βουλευτούμε με τη σημερινή κατάντια όπου ακόμα και στις πλέον εδραιωμένες δημοκρατίες, τα παιδιά των πολιτικών αρχηγών καταλήγουν να "κληρονομήνουν" τις θέσεις των γονιών τους, τα παιδιά ανώτερων κυβερνητικών υπαλλήλων τοποθετούνται σε θέσεις κλειδιά στην κυβέρνηση και τα παιδιά βουλευτών καταλήγουν και αυτά να γίνουν βουλευτές, γιατί μεταξύ άλλων πλεονεκτημάτων που πιθανό να έχουν, αποκτούν και κάποια "σχετική γνώση" από τους γονιούς τους. Αντιθέτως, θα πρέπει να προβληματιστούμε κατά πόσον άτομα που αναλαμβάνουν θέσεις στη μηχανή της πολιτείας είναι πιθανό να αδυνατούν να φέρουν

σε πέρασ την αποστολή τους γιατί δεν έχουν τις απαιτούμενες γνώσεις και ικανότητες.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να παραδεκτούμε ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κοινωνίες σήμερα είναι πολύ πιο πολύπλοκα από αυτά που αντιμετώπιζαν οι κοινωνίες των αρχαίων, ακόμα και οι κοινωνίες ενός αιώνα ή μερικών δεκαετιών πριν. Ο Ελληνο-Αμερικανός επιστήμονας Αλέκος Χρηστάκης, θεμελιωτής της επιστήμης του δημοκρατικού δομημένου διαλόγου, χρησιμοποίησε μια φόρμουλα για τη μέτρηση της πολυπλοκότητας ενός προβλήματος που αντιμετωπίζει μια ομάδα ανθρώπων. Εφαρμόζοντας την, ανακάλυψε ότι η πολυπλοκότητα των κοινωνικο-πολιτικών προβλημάτων που απασχολούσαν την αρχαία Αγορά της Αθήνας ήταν κατά μια τάξη μεγέθους (order of magnitude) μικρότερη από αυτήν των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε σήμερα. Συνεπώς, και η γνώση η οποία απαιτείται για να αντιμετωπίσει κάποιος τις σύγχρονες προκλήσεις είναι κατ' αναλογία μεγαλύτερη. Εφόσον είναι ουσιαστικά δύσκολο ένας απλός πολίτης να κατέχει εκ προοιμίου την απαιτούμενη γνώση, είναι ανάγκη να πάρουμε κάποια μέτρα και να εξετάσουμε άλλες προσεγγίσεις.

Η πρώτη εισήγηση επικεντρώνεται στην προετοιμασία των εκπροσώπων, με τρόπους που σε κάποιο βαθμό εφαρμόζονται ήδη σε μερικές χώρες της Ευρώπης.

Θα πρέπει να απαιτήσουμε ότι προτού κάποιος διεκδικήσει ρόλο στην πολιτεία, θα υποχρεώνεται να παρακολουθήσει μαθήματα για το θέμα και να παρακαθήσει σε εξετάσεις οι οποίες να κατοχυρώνουν όχι μόνο τις βασικές γνώσεις ως προς την υπηρεσία που πρόκειται να αναλάβει εφόσον επιλεγεί (ή εκλεγεί), αλλά επίσης την κατανόηση του όσον αφορά τις αρχές μιας σύγχρονης δημοκρατικής κουλτούρας καθώς επίσης και την προσήλωση του σε ηθικές και δεοντολογικές αρχές. Είναι τουλάχιστον εξωφρενικό ότι για να εργαστεί κάποιος ως γραφέας στην κυβέρνηση θα πρέπει να περάσει απο γραπτές και προφορικές εξετάσεις, όπως και για να οδηγήσει ένα από τα 1,2 δισεκατομμύρια αυτοκίνητα που κυκλοφορούν στον πλανήτη χρειάζεται σχετική άδεια. Τουναντίον δεν απαιτείται καμιά διαπίστευση και καμιά εξέταση για να υπηρετήσει κανείς στη βουλή ή ακόμα και για να αναλάβει το τιμόνι ενός κράτους.

Η ερώτηση δηλαδή που πρέπει να μας απασχολήσει είναι: *Μπορεί να καταφέρει κάποιος χωρίς αναγκαία προπαιδεία να φέρει σε πέρας το έργο που αναλαμβάνει;*

Το συμπέρασμα από τα πιο πάνω είναι ότι η μόνη επιλογή που έχουμε είναι να απαιτήσουμε ότι όλοι όσοι επιθυμούν να ασχοληθούν με τα κοινά θα πρέπει να υποχρεώνονται να επιμορφώνονται τόσο προτού

διεκδικήσουν κάποιο ρόλο όσο και διαχρονικά στα πλαίσια αυτού που σήμερα ονομάζουμε δια βίου εκπαίδευση. Σε αντίθετη περίπτωση, αυτοί οι οποίοι γνωρίζουν κάτι παραπάνω, είτε γιατί τα έμαθαν από τους γονείς τους, είτε γιατί μεταφέρθηκαν από μια άλλη θέση, θα μονοπωλούν τόσο τα διάφορα διαρθρωτικά, επιστημονικά, κυβερνητικά και κοινωνικά ταμεία, όσο και κάθε άλλο προνόμιο και υπηρεσία. Πολύ χειρότερα, αυτοί οι οποίοι αναλαμβάνουν μια θέση την οποία δεν μπορούν να υπηρετήσουν, ουσιαστικά όχι μόνο θα αποτυγχάνουν να εξυπηρετήσουν τον πολίτη αλλά θα διαιωνίζουν το *status quo*, θα προωθούν τη μετριότητα, θα αυξάνουν το θυμό στις τάξεις των πολιτών, θα σπρώχνουν τους νέους στην αδιαφορία και θα καλλιεργούν την αδράνεια.

Επιπρόσθετα με την ατομική επιμόρφωση, οι πολιτικοί μπορούν να επωφεληθούν από εξειδικευμένα εργαλεία και πρακτικές. Αναφέραμε πιο πάνω πως είναι δύσκολο κάποιος να κατέχει από μόνος του την απαιτούμενη γνώση. Συνεπώς, είναι ανάγκη να ζητήσει βοήθεια και από άλλους. Αναμένει κανείς από τους "σοφούς" που προσφέρονται (δήθεν ανιδιοτελώς) να υπηρετήσουν τα κοινά, ότι θα έχουν τουλάχιστον την ταπεινοφροσύνη να ζητήσουν τη βοήθεια και τη συνεργασία αυτών που είναι ειδικοί σε εξειδικευμένα θέματα. Η καθημερινή εμπειρία όμως αποδεικνύει ότι κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει. Δεν

γνωρίζουμε αν οι λόγοι έχουν να κάνουν με τη μισαλλοδοξία και τον εγωϊσμό, ή με την επιθυμία να εκμεταλλευτούν καταστάσεις και έργα προς ίδιο όφελος, είτε αυτό είναι χρηματικό, είτε άλλης μορφής.

Συνεπώς, είναι καθήκον του καθενός που αναλαμβάνει ένα πόστο με ευθύνη, να αναζητήσει βοήθεια και να λάβει υπόψη τις απόψεις ειδικών και εμπειρογνομόνων. Γενικά να δημιουργήσει γύρω του κλίμα δημιουργικής αντιπαράθεσης και κοινωνικής διαβούλευσης μέσα από το οποίο να λαξευτούν οι ιδέες και να προκύψουν οι καλύτερες και οι πλέον αποδεκτές λύσεις. Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ο θεσμός της δημόσιας διαβούλευσης (public consultation). Κυβερνήσεις και πολιτικοί προσκαλούν τους πολίτες να καταθέσουν τις απόψεις τους. Είναι σημαντικό να τονίσουμε όμως ότι μια τέτοια απλή διαβούλευση, ή ανταλλαγή απόψεων, είτε πραγματοποιείται στα πλαίσια μικρής διάρκειας συναντήσεων με το κοινό, είτε μέσα από το διαδίκτυο, δεν είναι αρκετή. Αυτό που απαιτεί η σύγχρονη κοινωνία είναι να αξιοποιηθεί η μεθοδολογία του δομημένου δημοκρατικού διαλόγου. Η προσέγγιση αυτή, η οποία εφαρμόζεται με επιτυχία τα τελευταία χρόνια για πολλά Ευρωπαϊκά θέματα, προσφέρει μεγαλύτερες δυνατότητες αξιοποίησης της συλλογικής σοφίας των πολιτών.

Η πολιτεία δεν μπορεί να εμπιστευτεί την πιο πάνω διαδικασία στην καλή διάθεση και στην ταπεινοφροσύνη του κάθε πολιτειακού υπηρέτη. Αντίθετα, θα πρέπει να θεσμοθετήσει και να καλλιεργήσει συνθήκες οι οποίες να εγγυούνται το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Αυτό δηλαδή που οι πολίτες απαιτούν από τους σύγχρονους νομοθέτες είναι να ενστερνιστούν τη ρήση του Ηράκλειτου ότι "είναι προτιμότερο να κρύβεις την αμάθεια παρά να την αποκαλύπτεις παντού" με τα λανθασμένα έργα σου. Να σταματήσουν να περηφανεύονται για τα υποδεέστερα των περιστάσεων έργα τους και να υιοθετήσουν μέτρα και κανόνες που να εξασφαλίζουν ότι οι ίδιοι θα καθοδηγούνται από αγνά κίνητρα και θα διαθέτουν βασικές γνώσεις, που θα τους υποχρεώνουν να αξιοποιούν τις γνώσεις των ειδικών, και θα δημιουργούν ένα πλαίσιο θεσμών που θα επιτρέπει τη δημιουργική και δημοκρατική αξιοποίηση της κοινωνικής ευφυΐας και της συλλογικής σοφίας.

3η Εντολή: Δημοσιοποίηση θέσεων, ψήφων και νομοσχεδίων που καταθέτουν ανώτεροι αξιωματούχοι

Δημοκρατία ορίζεται ως το πολίτευμα στο οποίο η εξουσία πηγάζει από το λαό, ασκείται από το λαό και υπηρετεί τα συμφέροντα του λαού. Το κεντρικό χαρακτηριστικό της δημοκρατίας είναι η λήψη αποφάσεων με ψηφοφορία. Στην περίπτωση της άμεσης δημοκρατίας ψηφίζουν οι πολίτες. Αλλά στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία, την οποία ουσιαστικά έχουμε σήμερα, ψηφίζουν οι αντιπρόσωποι τους. Τί γίνεται όμως αν οι αντιπρόσωποι τους οποίους εκλέγει ο λαός δεν υποστηρίζουν τελικά αυτά για τα οποία τους επέλεξε;

Προτού εξετάσουμε πιο ενδελεχώς το πιο πάνω πρόβλημα, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ορισμένες αδυναμίες του σημερινού δημοκρατικού πολιτεύματος. Εκτός από το θεσμό της ψηφοφορίας, ως το κύριο εργαλείο για τη λήψη αποφάσεων, το άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της δημοκρατίας είναι ο διαχωρισμός των εξουσιών σε νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική. Ενώ η νομοθετική εξουσία είναι υπεύθυνη για τη ψήφηση νόμων, η εκτελεστική είναι υπεύθυνη για την επίβλεψη της εφαρμογής

τους. Με άλλα λόγια το κοινοβούλιο έχει την ευθύνη της νομοθεσίας και του ελέγχου της κυβέρνησης, χωρίς όμως τα μέλη του να δικαιούνται να συμμετέχουν σ' αυτήν. Στις περισσότερες όμως χώρες, το εκάστοτε κυβερνών κόμμα δεν έχει μόνο τον πλήρη έλεγχο της εκτελεστικής εξουσίας, αλλά κυριαρχεί επίσης και στο κοινοβούλιο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η κυβέρνηση να είναι σε θέση και να κυβερνά, και να νομοθετεί, εφόσον ελέγχει την πλειοψηφούσα κοινοβουλευτική ομάδα της βουλής. Είναι εδώ που η διαφορετική άποψη μεταξύ των μελών της ίδιας κομματικής παράταξης αποκτά τεράστια σημασία. Είναι εντελώς φυσιολογικό άτομα που ανήκουν στην ίδια παράταξη να έχουν διαφορετικές απόψεις πάνω σε δευτερεύοντα (σε μερικές περιπτώσεις και πρωτεύοντα) ζητήματα. Επίσης, είναι δυνατό να ιεραρχούν τις προτεραιότητες με διαφορετικό τρόπο. Αυτός είναι και εξάλλου ο λόγος που διεξάγονται ενδοκομματικές εκλογές για την κατ' αρχήν επιλογή των υποψηφίων. Επίσης, στις τελικές αναμετρήσεις, ο πολίτης έχει συνήθως τη δυνατότητα να προκρίνει ένα υποψήφιο στη βάση τέτοιων διαφορετικών θέσεων σε κάποια θέματα. Είναι λοιπόν φυσικό επακόλουθο ο πολίτης να αναμένει ότι όταν τα ζητήματα αυτά συζητούνται και ψηφίζονται, ο αντιπρόσωπος τους θα υποστηρίξει την άποψη για την οποία τον επέλεξε. Τι γίνεται όμως όταν αυτός δεν παραμένει πιστός στις αρχικές τοποθετήσεις του

και υποκύπτει στην τυρρανία της κομματικής πλειοψηφίας;

Δυστυχώς η κατάσταση που περιγράψαμε αποτελεί πιο συχνά τον κανόνα παρά την εξαίρεση. Το τραγικό είναι ότι οι πολίτες δεν διαμαρτύρονται, είτε επειδή και αυτοί βρίσκονται εγκλωβισμένοι μέσα στις κομματικές τους παρατάξεις, είτε απλά γιατί δεν έχουν την ευκαιρία να ενημερώνονται για τις θέσεις και επιλογές των αντιπροσώπων τους. Η καθημερινή διγλωσσία των πολιτικών επιδεινώνει ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Πολύ συχνά άλλα λένε στην τηλεόραση και άλλα ψηφίζουν την επόμενη μέρα στη βουλή. Είναι γι' αυτόν το λόγο που η μόνη ουσιαστική επιλογή είναι η *άμεση δημοσιοποίηση τόσο των συγκεκριμένων θέσεων, όσο και των επιλογών, δηλαδή των ψήφων των αντιπροσώπων πάνω στα διάφορα θέματα με τα οποία ασχολούνται*. Επίσης, ο πολίτης θα πρέπει να έχει εύκολη και πλήρη πρόσβαση στο σύνολο των νομοθετημάτων τα οποία προτείνει, επεξεργάζεται και υποστηρίζει ο κάθε αντιπρόσωπος.

Οι πιο πάνω διευθετήσεις θα δώσουν στον πολίτη ισχυρά εργαλεία τα οποία θα του επιτρέψουν να παρακολουθεί και να αξιολογεί τη συμπεριφορά και συνεισφορά του κάθε εκπροσώπου του. Από μόνα τους όμως δεν είναι αρκετά αφού τις περισσότερες φορές ο πολίτης παραμένει και αυτός σχετικά

εγκλωβισμένος στις κομματικές επιλογές του. Σε όλες σχεδόν τις σημερινές μορφές κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, ο πολίτης στερείται το δικαίωμα να προκρίνει εκπρόσωπο κάποιας αντίπαλης παράταξης, έστω και με τη μορφή σταθμισμένης ψήφου. Αυτό θα λυθεί μόνο όταν υιοθετηθεί η οριζόντια ψηφοφορία, η οποία αναμφισβήτητα αποτελεί απαίτηση της πλειοψηφίας των απλών ενεργών πολιτών, αλλά μέχρι σήμερα δεν έχει τύχει υποστήριξης γιατί εξυπηρετεί την επιθυμία των κομμάτων να διατηρήσουν έλεγχο πάνω στην εκλογική διαδικασία. Το βασικό επιχείρημα πίσω από το οποίο οχυρώνονται τα κόμματα είναι ότι ο πολίτης καλείται να επιλέξει κοινωνικο-οικονομική φιλοσοφία και όχι συγκεκριμένα άτομα. Το επιχείρημα αυτό καταρρίπτεται εύκολα, γιατί σε μια τέτοια περίπτωση θα μπορούσαν να εκλέγονται απλά αυτοί οι οποίοι κερδίζουν μέσα από τις ενδοκομματικές διαδικασίες.

Στην εποχή του κυβερνοχώρου και της τεχνολογίας, απαιτείται όχι απλά η πρόσβαση στην αυθεντική πληροφορία, αλλά και σε επεξεργασμένες πληροφορίες. Δηλαδή, ο πολίτης δεν θα πρέπει απλά να μπορεί να βρει στο διαδίκτυο κατά τρόπο εξαιρετικά εύκολο και φιλικό τι ψήφισε ο αντιπρόσωπος του, αλλά επίσης, και όλες τις προηγούμενες επιλογές του συγκεκριμένου πολιτικού, τους ψήφους των άλλων, συγκριτικά

αποτελέσματα και γενικά κάθε λογής αναλυτικά και συνοπτικά στοιχεία.

Τα πιο πάνω εργαλεία θα ενδυναμώσουν σημαντικά τη δυνατότητα του πολίτη να παρακολουθεί και να κρίνει τον κάθε αντιπρόσωπο, όχι γ' αυτά τα οποία προβάλλει μέσα από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας αλλά μέσα από τις συγκεκριμένες δραστηριότητες και επιλογές του.

Πέρα όμως από τα πιο πάνω είναι ανάγκη να προστεθεί ακόμα μια ασφαλιστική δικλείδα, για να εξασφαλίσουμε τον πραγματικό ρόλο του νομοθέτη:

Νομοθέτης ο οποίος δεν νομοθετεί δεν θα πρέπει να δικαιούται επανεκλογή.

Συνεπώς, είναι ανάγκη να καθοριστούν έστω και υποτυπώδη κριτήρια αξιολόγησης της συνεισφοράς και παραγωγικότητας του κάθε αντιπροσώπου όσον αφορά το κύριο έργο, δηλαδή το ρόλο του ως νομοθέτη.

4η Εντολή: Οι υπηρέτες της πολιτείας δεν υπεραμοίβονται

Για να μπορέσουμε να αναλύσουμε το λόγο ύπαρξης αλλά και το ρόλο που διαδραματίζει στη ζωή των ανθρώπων ο θεσμός αυτών που υπηρετούν την πολιτεία, είναι χρήσιμο να ανατρέξουμε χιλιάδες χρόνια στο παρελθόν και να "θυμηθούμε" τις συνθήκες μέσα από τις οποίες γεννήθηκε για πρώτη φορά η έννοια. Θα αναλύσουμε το παράδειγμα των πρώτων κυνηγών. Οι κυνηγοί της εποχής των σπηλαίων, δεν βασίζονταν μόνο στη γενναίότητα τους για να σκοτώσουν ένα άγριο ζώο, αλλά πολύ περισσότερο στα ακονισμένα κοντάρια τους. Όπως ήταν λοιπόν φυσικό, ο κάθε κυνηγός έδινε μεγάλη σημασία στο σχεδιασμό, στα υλικά και γενικά στον τρόπο κατασκευής του δικού του κονταριού. Από αυτό εξαρτιόταν όχι μόνο η επιτυχία του να εξασφαλίσει τροφή και να ταίσει την οικογένεια του, αλλά και η ίδια η ζωή του. Όταν όμως οι οικογένειες άρχισαν να οργανώνονται σε νομάδες, ξεκίνησαν να αναθέτουν την κατασκευή των κονταριών σε τεχνίτες. Με αυτόν τον τρόπο οι πρώτες ανθρώπινες κοινωνίες κατάφεραν να διαμοιράσουν μεταξύ τους ρόλους ανάλογα με τις ανάγκες του συνόλου αλλά

και τις ικανότητες του καθενός. Είναι λογικό να υποθέσει κανείς ότι ο ρόλος του *κονταρο-κατασκευαστή* θα δινόταν σε κάποιο άτομο που ήταν λιγότερο αθλητικό και πιθανό λιγότερο γενναίο. Αντίθετα, ο ρόλος του *κονταρο-διαχειριστή*, αυτού δηλαδή που θα διαχειριζόταν τα κοντάρια και θα αποφάσιζε ποιου ήταν η σειρά να βγεί για κυνήγι, θα δινόταν μάλλον σε κάποιο άτομο με ικανότητα να παρατηρεί τη φυσική κατάσταση του κάθε κυνηγού, και να τη λαμβάνει υπόψη του. Θα έπρεπε να προσέχει να μην οδηγήσει σε εξάντληση κάποιους είτε επειδή ζητούν να βγαίνουν συνεχώς, είτε επειδή υπερτερούν στην ικανότητα να επιστρέφουν με θήραμα. Εξίσου σημαντικό κριτήριο για την επιλογή κάποιου στο ρόλο του *κονταρο-διαχειριστή* θα ήταν φυσικά και η εμπιστοσύνη την οποία το συγκεκριμένο άτομο απολάμβανε από την ομάδα. Ότι δηλαδή θα ήταν ηθικός και ακριβοδίκαιος και συνεπώς θα πρόσφερε ίσες ευκαιρίες σε όλους τους κυνηγούς να εξασφαλίσουν τροφή για τες οικογένειες τους.

Αυτοί οι πρώτοι *κονταρο-κατασκευαστές* και *κονταρο-διαχειριστές*, συγκροτούν την αρχέγονη έννοια της κυβερνητικής μηχανής. Ο ρόλος τους ήταν να *υπηρετούν* τα συμφέροντα του συνόλου μέσα από την κατασκευή καθώς επίσης και τη διαχείριση του χρόνου και της παρουσίας (κονταριών) του συνόλου. Με άλλα λόγια, η ομάδα αναγνώριζε ότι για να ζήσει χρειαζόταν τροφή την

οποία μπορούσαν να εξασφαλίσουν ικανοί κυνηγοί με καλά ακονισμένα κοντάρια. Με μια τέτοια διευθέτηση, οι κυνηγοί δεν έπρεπε να σπαταλούν σημαντικό μέρος του χρόνου τους για να κατασκευάζουν και συντηρούν ο καθένας το δικό του κοντάρι. Οι δε υπόλοιποι, δεν χρειαζόταν να εκπαιδευτούν στο κυνήγι. Φανταστείτε όμως τι θα γινόταν αν στο διαμερισμό της τροφής μετά το κυνήγι, ο αρχηγός της ομάδας αποφάσιζε ότι οι *κονταρο-κατασκευαστές* και *κονταρο-διαχειριστές* θα έπρεπε να επωφεληθούν περισσότερο από τους ίδιους τους κυνηγούς. Δεν θα αποτελούσε αυτό μια πρώιμη μορφή εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο; Εκτός από ότι μια τέτοια διευθέτηση δεν θα ήταν δίκαιη, δεν θα ήταν ούτε βιώσιμη. Οι κυνηγοί δεν θα είχαν κίνητρο να βγούν για κυνήγι. Για να μπορέσουν να επιβιώσουν και να ταΐσουν την οικογένεια τους είτε θα επαναστατούσαν είτε πιθανό να εγκατέλειπαν την ομάδα με αποτέλεσμα οι *κονταρο-κατασκευαστές* και *κονταρο-διαχειριστές* να παρέμεναν με άψογα ακονισμένα κοντάρια και συμφέρουσες διευθετήσεις, αλλά χωρίς κυνηγούς!

Έτσι λοιπόν αν στη σημερινή κοινωνία, οι ανάλογοι *κονταρο-κατασκευαστές* και *κονταρο-διαχειριστές* δεν εξυπηρετούν το έργο των κυνηγών με τρόπο δίκαιο και αν τα ωφέλη που απολαμβάνουν ως "υπηρέτες" των κυνηγών είναι περισσότερα από αυτά μιας κοινής λογικής, και αν οι συνθήκες διαβίωσης

τους είναι προκλητικά καλύτερες από αυτές ενός κυνηγού, όλοι θα προτιμούσαν να γίνονται *κονταρο-κατασκευαστές* και *κονταρο-διαχειριστές*. Διερωτάται κανείς, ποιοί τότε θα έβγαιναν για κυνήγι και πώς θα εξασφαλιζόταν η βιωσιμότητα της ομάδας. Θα καταλήγαμε να έχουμε μια τέλεια μηχανή διαχείρισης, η οποία όμως δεν θα μπορούσε να εξυπηρετεί το στόχο για τον οποίο δημιουργήθηκε αφού αυτό το οποίο θα διαχειριζόταν θα είχε σχεδόν εκλείψει. Αυτό θα οδηγούσε στην κατάρρευση όχι μόνο της μηχανής αλλά και ολόκληρου του συστήματος διαχείρισης και διαμοιρασμού των οφελών όπως συμφωνήθηκαν.

Για να μπορέσουμε λοιπόν στη σημερινή εποχή να αποκλείσουμε μια τέτοια πιθανότητα θα πρέπει να υιοθετήσουμε την Εντολή που ορίζει ότι κανένας ο οποίος εργάζεται για τα κοινά, δηλαδή στην προκειμένη περίπτωση, κανένας ο οποίος εργάζεται για την *κρατική μηχανή*, δεν θα πρέπει να απολαμβάνει υπερβολικά προνόμια σε σύγκριση με αυτούς τους οποίους διορίστηκε να υπηρετεί. Ούτε θα πρέπει να προσφέρονται υπέρμετρα κίνητρα στα μέλη μιας κυβερνητικής ομάδας έτσι που κάποιος να προτιμά να γίνεται υπηρέτης παρά κυνηγός γιατί τότε θα κατέρρεε η *κρατική μηχανή*.

Η πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση έχει αναδείξει την ιδιαίτερη σημασία της 4ης Εντολής.

Αυτό το κείμενο δεν στοχεύει να αναλύσει τους πραγματικούς λόγους για τους οποίους οι οικονομίες των διαφόρων κρατών αντιμετωπίζουν προβλήματα. Ο κάθε απλός πολίτης όμως, αντιλαμβάνεται ότι εφόσο κάποιος ξοδεύει περισσότερα από αυτά που εισπράττει, σε κάποια στιγμή θα αντιμετωπίσει τον κίνδυνο πτώχευσης. Συνεπώς, όχι μόνο ο κάθε εργαζόμενος στην κρατική μηχανή δεν θα πρέπει να αμοίβεται υπερβολικά, αλλά και η κρατική μηχανή ως σύνολο δεν θα πρέπει να κοστίζει στην πολιτεία υπερβολικά.

5η Εντολή: Το κράτος δεν είναι επιχείρηση

Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά και ειδικότερα μετά την κατάρρευση των καθεστώτων του λεγόμενου "υπαρκτού σοσιαλισμού" τη διετία 1989-1991, επικράτησε στο δυτικό κόσμο ένα πολιτικό σύστημα το οποίο στηρίζεται στις αρχές του "φιλελευθερισμού". Η Φιλελεύθερη Δημοκρατία είναι μια αντιπροσωπευτική δημοκρατία η οποία βασίζεται σε ένα σύνταγμα που προβλέπει τη διάκριση των εξουσιών, αλλά επίσης την εγγύηση ορισμένων ατομικών δικαιωμάτων με στόχο κυρίως τον περιορισμό των δυνατοτήτων παρέμβασης του κράτους στο βίο τους. Ο όρος "φιλελευθερισμός" ερμηνεύεται με πολύ διαφορετικούς τρόπους στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, καθώς επίσης και ανάλογα με αν μιλάμε για οικονομικό, ή κοινωνικό φιλελευθερισμό. Έχει όμως συνδεθεί με την υπεράσπιση όλων των ατομικών δικαιωμάτων, καθώς επίσης και με τη μείωση του κρατισμού. Η δεύτερη έννοια αφορά στον περιορισμό των παρεμβάσεων του κράτους στην οικονομία και γενικά την απελευθέρωση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας από τη γραφειοκρατία. Εδώ δεν εξετάζουμε ούτε τους

λόγους για τους οποίους το σύστημα αυτό επικράτησε, ούτε κατά πόσο είναι ανώτερο από άλλα συστήματα ή διευκολύνει την ολοκλήρωση του ανθρώπου. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι κατά πόσο δημιουργούνται στρεβλώσεις στα πλαίσια της πρακτικής εφαρμογής του οι οποίες πιθανό να δημιουργούν οικονομική ή κοινωνική αστάθεια σε τέτοιο βαθμό που να μπορούσαν να οδηγήσουν σε κατάρρευση του συστήματος.

Για να μπορέσουμε να αναπτύξουμε την επιχειρηματολογία μας, θα δανειστούμε το παράδειγμα του προηγούμενου κεφαλαίου. Φανταστείτε τι θα γινόταν αν οι *κονταρο-διαχειριστές* που περιγράψαμε πιο πάνω ξαφνικά αποφάσιζαν, είτε ως άτομα, είτε ως θεσμός, να ασχοληθούν και με το κυνήγι. Σίγουρα αυτό θα τους βοηθούσε να προσφέρουν περισσότερα στις οικογένειες τους εφόσο θα δικαιούνταν μερίδιο από τη θήρα των κυνηγών, αλλά ταυτόχρονα θα επωφελούνταν και από το δικό τους κυνήγι. Όπως αναφέραμε, θα μπορούσαν να δραστηριοποιηθούν ως *κυνηγοί* τόσο ως άτομα, όσο και ως θεσμός. Δηλαδή, στη δεύτερη περίπτωση, η ομάδα των *κονταρο-διαχειριστών* θα προσλάμβανε κυνηγούς, το θήραμα των οποίων θα επωφελούνταν κατ' αποκλειστικότητα ουσιαστικά οι ίδιοι. Τα ερωτήματα που προκύπτουν είναι κατά πόσο κάτι τέτοιο θα ήταν δεοντολογικό, θα ήταν ηθικά σωστό, και τέλος κατά πόσο θα γινόταν αποδεκτό από

τους κυνηγούς ή και από την ευρύτερη κοινωνική ομάδα.

Στο υπερ-απλουστευμένο παράδειγμα που χρησιμοποιήσαμε είναι εύκολο να διακρίνουμε ότι η απάντηση και στα τρία πιο πάνω ερωτήματα είναι φυσικά αρνητική. Αν στρέψουμε όμως τώρα την προσοχή μας στο σημερινό κόσμο, θα παρατηρήσουμε πολύ παρόμοια φαινόμενα να συμβαίνουν γύρω μας χωρίς να γίνεται πάντα αντιληπτό το παράλογο που τα χαρακτηρίζει. Για παράδειγμα, αυτοί που υπηρετούν την πολιτεία και οι οποίοι, τουλάχιστον στην Ευρώπη και στις χώρες του τρίτου κόσμου, απολαμβάνουν πολλά προνόμια, συχνά επιδίδονται και σε ένα δεύτερο επάγγελμα. Επίσης, παρατηρούμε πολλές περιπτώσεις όπου τα ίδια τα κράτη αναλαμβάνουν ένα "δεύτερο" επάγγελμα από αυτό για το οποίο έχουν ιδρυθεί, και συγκεκριμένα αναλαμβάνουν ρόλους επιχειρηματία. Γνωρίζουμε όμως πάρα πολύ καλά ότι οι αρχές της δεοντολογίας και της ηθικής δεν μπορεί να αλλάζουν ανάλογα με το μέγεθος του συστήματος ή προβλήματος που μελετούμε.

Συνεπώς, μέσα από τους σύντομους αυτούς συλλογισμούς είναι εύκολο να συμπεράνουμε ότι δεν θα πρέπει αυτοί οι οποίοι αναλαμβάνουν το ρόλο να υπηρετούν την πολιτεία, την ίδια στιγμή να ανταγωνίζονται αυτούς τους οποίους υπηρετούν.

Δηλαδή, χρησιμοποιώντας σύγχρονη ορολογία, οι υπάλληλοι της κυβέρνησης δεν θα πρέπει να γίνονται άπληστοι και να ανταγωνίζονται τους ελεύθερους επαγγελματίες με το να εξασκούν και δεύτερο επάγγελμα τα απογεύματα. Εξ' ου και η λαϊκή ρήση ότι: *κάποιος δεν μπορεί να έχει και την πίττα ολόκληρη και το σκύλο του χορτάτο.*

Είναι πιθανό κάποιοι να επιχειρηματολογήσουν ότι η άσκηση δεύτερου επαγγέλματος εκ μέρους των υπηρέτων της πολιτείας είναι παράνομη και συνεπώς η λύση του προβλήματος βρίσκεται στην αυστηρότερη εφαρμογή των νόμων. Δεν είναι όμως σχήμα οξύμορο το γεγονός ότι η επίβλεψη της εφαρμογής των νόμων βρίσκεται στα χέρια της εκτελεστικής εξουσίας, αυτών δηλαδή που υπηρετούν την πολιτεία; Είναι γι' αυτό το λόγο που επιβάλλεται να αναζητήσουμε και εφαρμόσουμε τέτοιες ρυθμίσεις που από μόνες τους θα δημιουργούν συνθήκες μεγαλύτερης διαφάνειας και θα ευνοούν την κοινωνική ισορροπία.

Έτσι λοιπόν η 5^η Εντολή όπως προκύπτει από αυτές τις σκέψεις, απαιτεί:

Οι μισθοί, τα ωφελήματα και τα περιουσιακά όλων όσων υπηρετούν από οποιοδήποτε πόστο την πολιτεία, θα πρέπει όχι μόνο να δημοσιεύονται σε

επίσημη ιστοσελίδα, αλλά επίσης τα σχετικά στοιχεία να ανανεώνονται κάθε μήνα.

Με αυτό τον τρόπο, οι πιθανοί παραβάτες δεν θα μπορούν πλέον να οχυρωθούν πίσω από την αδυναμία (ή αδιαφορία) της πολιτείας να εφαρμόζει τους σχετικούς απαγορευτικούς νόμους, αλλά θα είναι κάθε στιγμή εκτεθειμένοι σε λαϊκό έλεγχο.

Η δεύτερη περίπτωση που εξετάσαμε πιο πάνω αφορούσε την εκδοχή που η οργανωμένη ομάδα των *κονταρο-διαχειριστών* (που στη σημερινή εποχή θα ήταν το ίδιο το κράτος) αποφασίζει να ανταγωνιστεί τους *κυνηγούς* (δηλαδή, τους επιχειρηματίες). Σ' αυτή την περίπτωση η κατάσταση είναι πιο έκρυθμη αφού τα μεγέθη είναι κατά πολύ μεγαλύτερα και συνεπώς είναι πιο εύκολο να εξελιχτεί σε κρίση από την οποία όλοι θα βγουν ζημιωμένοι.

Είναι γι' όλους τους πιο πάνω λόγους που κατά τα τελευταία χρόνια, και στην Ευρώπη ειδικότερα μετά από τη Συνθήκη της Λισσαβώνας, επικρατεί ευρέως η άποψη ότι το κράτος θα πρέπει να αποφεύγει να αναλαμβάνει το ρόλο του επιχειρηματία.

Είναι γεγονός ότι ένα κράτος το οποίο ενδιαφέρεται για κοινωνική δικαιοσύνη αναγκάζεται να διατηρεί αλλά και να επιχορηγεί κάποιες υπηρεσίες. Για παράδειγμα, όλοι θεωρούμε ηθικά σωστό ότι όταν κάποιος εμπλακεί σε κάποιο δυστύχημα και καταλήξει

στις πρώτες βοήθειες θα πρέπει να τύχει ιατρικής περίθαλψης ανεξάρτητα από το αν έχει ή δεν έχει ιατρική ασφάλεια. Με την ίδια λογική, αναμένουμε το κρατικό κανάλι της τηλεόρασης να μεταδίδει θέματα τα οποία αφορούν την κοινωνία ανεξάρτητα από το πόσο δημοφιλή είναι. Γενικά, όλοι απαιτούμε από το κράτος να προσφέρει κάποιες υπηρεσίες οι οποίες πιθανό να μην είναι κερδοφόρες. Το ζητούμενο δεν είναι το κράτος να καταργήσει τέτοιες υπηρεσίες, αλλά να τις κοστολογήσει και ακολούθως να τις αναθέσει στον καλύτερο προσφοροδότη. Το βέβαιο είναι ότι στα πλαίσια του σημερινού κοινωνικο-οικονομικού συστήματος, το κράτος είναι αναγκασμένο να αποφασίσει το ρόλο του. Και εφόσον είναι αποδεκτό από τη μεγάλη πλειοψηφία ότι ο ρόλος του περιορίζεται στον έλεγχο και στην εφαρμογή των νόμων, οφείλει να είναι προσεκτικό όταν αναλαμβάνει ρόλο επιχειρηματία.

6η Εντολή: Η δια βίου σταθερότητα στο δημόσιο δεν είναι δεδομένη

Είναι φυσικό και επιθυμητό, ως άνθρωποι να στοχεύουμε σε μια σταθερότητα στη ζωή. Επιδιώκουμε σταθερότητα στη δουλειά, σταθερότητα στις σχέσεις, ακόμα και στα μικρά καθημερινά. Τα παιδιά χρειάζονται σταθερότητα στο σπίτι, η οικονομία λειτουργεί καλύτερα όταν υπάρχει σχετική σταθερότητα στους διάφορους δείκτες και στα χρηματιστήρια.

Η ερώτηση που θα μας απασχολήσει είναι κατά πόσο είναι δυνατό να επιζητούμε για ένα υποσύστημα σταθερότητα κατά πολύ μεγαλύτερη από τη σταθερότητα η οποία επικρατεί στον περίγυρο του, δηλαδή στο γενικότερο σύστημα; Μπορεί για παράδειγμα να επιθυμούμε να απαγορεύσουμε στο έφηβο παιδί μας να βγαίνει μέχρι τις πρωϊνές ώρες, αλλά όλοι γνωρίζουμε πόσο δύσκολο είναι να το επιτύχουμε αν και οι άλλοι γονείς δεν κάνουν το ίδιο την ίδια εποχή και αν η κοινωνία δεν εφαρμόζει τους σχετικούς νόμους απαγόρευσης στα νυκτερινά κέντρα. Μπορεί σε μια χώρα οι εργάτες, οι επιστήμονες και οι πολιτικοί να εργάζονται επιμελώς για το καλό της δικής τους κοινωνίας, αλλά μια κρίση

στις γειτονικές (ή και σε πολύ μακρινές) χώρες ανεπιφύλακτα θα επηρεάσει σημαντικά και τη δική τους ευημερία. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε πολλά παραδείγματα, αλλά το ζητούμενο είναι να αναγνωρίσουμε το γεγονός ότι στα πλαίσια αυτού που στη βιολογία ονομάζουμε "ανοικτό σύστημα", δεν είναι δυνατό να εξαιρέσουμε ένα υποσύστημα από τις διαταράξεις των γύρω συστημάτων.

Η έλλειψη σταθερότητας δεν είναι κατ' ανάγκη κάτι το αρνητικό. Τουναντίον, απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία και την εξέλιξη είναι η ικανότητα ενός συστήματος να προσαρμόζεται και να αντιδρά στις διαταράξεις του περιβάλλοντος. Για να το κάνουμε αυτό πιο κατανοητό θα δανειστούμε από την επιστήμη τον όρο της εντροπίας. Σε ένα απομονωμένο σύστημα η εντροπία πάντοτε αυξάνει. Όταν ένας ζωντανός οργανισμός απομονωθεί από το υπόλοιπο περιβάλλον, πεθαίνει και αποσυντίθεται. Η εντροπία αυξάνεται, και παράλληλα η πολυπλοκότητα μειώνεται. Η νεκρή ύλη περιέχει πολύ λιγότερη πληροφορία και συνεπώς μεγαλύτερη εντροπία. Αντίθετα, σε ένα ανοικτό σύστημα όπως είναι η ζωή στον πλανήτη γη, βλέπουμε τη συνεχή εξέλιξη με την εμφάνιση όλο και πιο πολύπλοκων μορφών ζωής. Η εξέλιξη και αναβάθμιση των ικανοτήτων και δυνατοτήτων ανώτερων ζωντανών συστημάτων χαρακτηρίζεται από μια συνεχή μείωση της εντροπίας η οποία συνοδεύεται από εισροή ενέργειας και

αύξηση της πολυπλοκότητας και του όγκου της πληροφορίας που περιέχεται στις πιο εξελιγμένες μορφές ζωής. Έτσι λοιπόν καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η έλλειψη σταθερότητας, που είναι χαρακτηριστικό των "ανοικτών συστημάτων", είναι αναπόσπαστο συστατικό της εξέλιξης.

Σήμερα ζούμε σε ένα οικοσύστημα όπου όλα τα δοχεία, ότι και αν περιέχουν, συγκοινωνούν. Το σύστημα είναι πλήρως "ανοικτό" και συνεπώς έχει όλα τα εχέγγυα για να εξελιχτεί.

Από μια άλλη σκοπιά, στο σημερινό κόσμο, όπου (κατά τον Ηράκλειτο) *τα πάντα ρεί*, η ύπαρξη σταθερών σημείων αναφοράς είναι απολύτως αναγκαία. Αν δεν καταφέρουμε ως κοινωνία να εξασφαλίσουμε σταθερότητα σε βασικές ηθικές αρχές, σταθερότητα σε κάποιους θεσμούς και πολύ περισσότερο σταθερότητα όσον αφορά τον τρόπο που διαχειριζόμαστε το φυσικό περιβάλλον, κινδυνεύουμε να εισέλθουμε σε περίοδο μεγάλης αστάθειας και χάους. Είναι σημαντικό λοιπόν να μπορούμε να αποφασίσουμε και να ξεχωρίσουμε αυτά τα οποία είναι ανάγκη να διατηρήσουμε με κάθε θυσία αναλλοίωτα μέσα στο χρόνο από αυτά τα οποία μπορούν (αλλά και πρέπει) να αφήνονται στη δυναμική της αλλαγής και της εξελικτικής μεταμόρφωσης. Σίγουρα η κοινωνία μας χρειάζεται να βρεί τρόπους να κρατήσει αναλλοίωτες στο χρόνο

αξίες όπως η δεοντολογία, η ηθική, η ισότητα, η αγάπη. Διερωτάται όμως κάποιος αν στα πλαίσια του σημερινού κοσμολογικού συστήματος είναι αναγκαίο ή είναι καν εφικτό να υπάρχει ένα κομμάτι της κοινωνίας, στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτοί που εργάζονται στις κρατικές μηχανές των χωρών τους, που να απαιτεί να μην διαταράσσεται και να μην προσαρμόζεται στους κραδασμούς του ευρύτερου περιβάλλοντος. Ένα υποσύστημα που να απαιτεί πεισματικά, οχυρωμένο πίσω από δήθεν "συντεχνιακά κεκτημένα" να συμπεριφέρεται ως "κλειστό" και απομονωμένο. Φανταστείτε τι θα πάθει ένα αυγό που τηγανίζεται σε ένα τηγάνι αν ο ψήστης προσπαθήσει να κρατήσει ένα μέρος του ματιού σταθερό σε ένα σημείο παρόλη την κίνηση του αυγού μέσα στα καυτό λάδι. Αυτό δεν θα είχε ως αποτέλεσμα τη σύνθλιψη του κρόκου; Δηλαδή, η πεισματική άρνηση ενός υποσυστήματος να προσαρμόζεται στις μεταβολές του περιβάλλοντος μπορεί να αποδειχτεί πλήρως καταστροφική για ολόκληρο το σύστημα.

Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, είναι δυνατό μέσα στις σημερινές πρωτόγνωρες συνθήκες αλλαγών και συνεχούς μετεξέλιξης κάποια υποσυστήματα να διεκδικούν πεισματικά "δια βίου σταθερότητα"; Είναι δυνατό το υποσύστημα αυτών που υποτίθεται ότι υπηρετούν τη πολιτεία, και οφείλουν να υπηρετούν τη βιωσιμότητα του μεγάλου συστήματος που

ονομάζουμε κοινωνία να αρνείται υποταγή στους νόμους της εξέλιξης και της εντροπίας;

Η 6^η Εντολή η οποία απαιτεί ότι η έννοια της δια βίου σταθερότητας δεν μπορεί να είναι προνόμιο μερικών και σίγουρα δεν μπορεί να είναι προνόμιο αυτών που υπηρετούν τους υπόλοιπους, δεν αντιστρατεύεται τις αρχές κάποιου πολιτικο-φιλοσοφικού συστήματος. Απλά έρχεται σε σύγκρουση με τους νόμους της φύσης στην οποία ζούμε και λειτουργούμε.

Συνεπώς, η παραμονή ενός υπηρέτη της πολιτείας σε μια συγκεκριμένη θέση δεν πρέπει να είναι αποτέλεσμα "κεκτημένου δικαιώματος", αλλά αποτέλεσμα απόδοσης, προσαρμογής σε νέες συνθήκες και συνεχούς προσωπικής εξέλιξης.

7η Εντολή: Άμεση μετάδοση όλων των συνεδριάσεων της βουλής

Τελευταία γίνεται πολύς λόγος για έννοιες όπως η διαφάνεια και το δικαίωμα του πολίτη για άμεση πρόσβαση στην πληροφορία. Αυτές οι έννοιες έχουν μάλιστα αποκτήσει τέτοια σημασία που μερικοί τις ανάγουν σε θεμελιώδη δικαιώματα του πολίτη. Θα εξετάσουμε πιο κάτω τους λόγους για τους οποίους έχει ξεκινήσει μια τέτοια συζήτηση και κατά πόσο είναι όντως δικαιολογημένη η αναγωγή τους σε θεμελιώδη δικαιώματα.

Στις περισσότερες χώρες, οι συνεδριάσεις του κοινοβουλίου, τουλάχιστον για θέματα καίριας σημασίας, μεταδίδονται ζωντανά από την κρατική τηλεόραση. Σε όλες όμως σχεδόν τις περιπτώσεις, η κάμερα τοποθετείται απέναντι από αυτόν που ομιλεί και παραμένει σταθερή και αμετακίνητη στην ίδια θέση για δέκα ή περισσότερες ώρες. Εκτός από το γεγονός ότι αυτό είναι πολύ κουραστικό και συνεπώς αποτρεπτικό για το θεατή, ο πολίτης θα ήθελε να αισθάνεται ότι *βρίσκεται μέσα στην αίθουσα* και έχει πρόσβαση και στη γλώσσα του σώματος. Ο ενεργός πολίτης απαιτεί να ξέρει ποιος είναι παρών και ποιος απουσιάζει, ποιος παρακολουθεί με ευγένεια και

ενδιαφέρον τους άλλους όταν μιλούν και ποιος οχλαγωγεί, χλευάζει ή καπνίζει. Όλες αυτές είναι σημαντικές δευτερεύουσες πληροφορίες για να μπορεί ο καθένας να γνωρίσει καλύτερα και να κρίνει, επικρίνει και ενδεχομένως τιμωρήσει αυτούς τους οποίους εμπιστεύθηκε για να τον εκπροσωπούν.

Φυσικά, στον 21^ο αιώνα δεν θα ήταν αποδεκτό οι συνεδριάσεις να μεταδίδονται απλά από ένα κανάλι τηλεόρασης. Η ψηφιακή τεχνολογία επιτρέπει την επεξεργασία του σήματος σε τέτοιο βαθμό που να μπορεί να καταστεί πραγματικό εργαλείο χρήσιμο για την ανάπτυξη *γνωστικής κυριαρχίας*, δηλαδή βαθύτερης κατανόησης, και συνεπώς να διευκολύνει στη διαμόρφωση άποψης ενός ενεργού πολίτη.

Πρώτα από όλα, θα ανέμενε κάποιος ότι η όλη βιντεοσκοπημένη διαδικασία θα παραμένει προσβάσιμη στο διαδίκτυο σε μόνιμη βάση.

Δεύτερον, ο πολίτης (ή ο δημοσιογράφος) θα πρέπει να μπορεί να εντοπίσει με μεγάλη ευκολία και να ξαναπαρακολουθήσει μια συγκεκριμένη ομιλία. Ακόμη, θα πρέπει να είναι δυνατός ο εντοπισμός ενός συγκεκριμένου αποσπάσματος από μια ομιλία όπου ο πολιτειακός εκπρόσωπος αναφέρεται σε κάποιο συγκεκριμένο θέμα. Αυτό είναι πάρα πολύ εύκολο εφόσο τοποθετούνται "χρονικά κλειδιά" στο βίντεο τα οποία κωδικοποιούν το θέμα-περιεχόμενο της ομιλίας

σε κάθε χρονική στιγμή. Η αξιοποίηση σύγχρονων μεθόδων και συστημάτων κωδικοποίησης θα επέτρεπε μεταγενέστερη ενδελεχή έρευνα αφού θα μπορούσε κάποιος να απομονώσει διαχρονικά θέσεις πολιτικών πάνω σε συγκεκριμένα θέματα για να στηρίξει ή απορρίψει κάποια επιχειρήματα. Θα ήταν χρήσιμο να αναφέρουμε ότι το κόστος για μια τέτοια λειτουργικότητα είναι απειρο-ελάχιστο και με κανένα τρόπο συγκρίσιμο με τα καθημερινά (πολλές φορές περιττά) έξοδα για εμβάθυνση της δημοκρατίας που συζητεί, και εγκρίνει η κάθε βουλή. Το ερώτημα είναι κατά πόσο οι εκπρόσωποι μιας πολιτείας είναι έτοιμοι να δεχτούν τον ίδιο βαθμό δημοσίου ελέγχου τον οποίο οι ίδιοι νομοθετούν για όλους τους άλλους.

Οι νομοθέτες, πάνω στους οποίους εναποθέτουμε τις ελπίδες μας για να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη στις αρχές της ηθικής, της δεοντολογίας και της δημοκρατίας, έχουν υποχρέωση να λάβουν τα πιο πάνω μέτρα διαφάνειας όχι μόνο για να εξυπηρετήσουν την καλύτερη λειτουργία του συστήματος. Πολύ περισσότερο, καλούνται να αποδείξουν έμπρακτα ότι οι ίδιοι δεν καλλιεργούν τη σήψη και τη διαφθορά που χαρακτηρίζει την εποχή μας. Αυτό θα το καταφέρουν μόνο εφόσον εξασφαλισθεί η πλήρης και εύκολη πρόσβαση στον πολίτη σε ο,τιδήποτε διεξάγεται στα πλαίσια του έργου τους.

8η Εντολή: Όλα στο φως

Οι δεκαετίες που μεσολάβησαν μεταξύ του 1947, δηλαδή μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, και μέχρι και την πτώση του τείχους του Βερολίνου στις 11 Νοεμβρίου 1989 έχουν χαρακτηριστεί ως οι δεκαετίες του ψυχρού πολέμου και της κατασκοπείας. Σε ολόκληρο αυτό το διάστημα δεν διεξήχθη ποτέ ένοπλη σύγκρουση μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ. Αντιθέτως, ο "πόλεμος" πραγματοποιούνταν καθημερινά ως αγώνας ανταγωνισμού και επικράτησης σε τομείς όπως τα πυρηνικά, η βιομηχανία, μέχρι και ο ανταγωνισμός για την κατάκτηση του διαστήματος. Στις δεκαετίες αυτές η κατασκοπεία βρισκόταν σε έξαρση γιατί η κυριαρχία βασιζόταν κυρίως στη γνώση και την πληροφορία. Η έρευνα ήταν σε μεγάλο βαθμό εμπιστευτική και απόρρητη. Σταδιακά, με την εδραίωση της ειρήνης και την ανάπτυξη της επιστήμης, έχουμε μεταβεί στην εποχή κατά την οποία η γνώση και η πληροφορία διαχέονται ή είναι δημόσια προσβάσιμες. Οι επιστήμονες δημοσιεύουν ακόμη και την πιο ασήμαντη ανακάλυψη ή εφεύρεση τους σε διεθνή περιοδικά. Η φόρμουλα για την κατασκευή μιας ατομικής βόμβας είναι σήμερα

προσβάσιμη σε ένα μαθητή γυμνασίου. Η σταθερότητα και η ειρήνη δεν επιδιώκεται πλέον στη βάση της απόκρυψης επιστημονικών μυστικών, αλλά μέσα από την εμπορική εκμετάλλευση τους. Οι ισορροπίες βασίζονται στην αρχή των ελέγχων και ισορροπιών (checks and balances). Οι αντίπαλοι γνωρίζουν τα όπλα και πλεονεκτήματα ο ένας του άλλου και αυτό δρα ως αποτρεπτικό στοιχείο στη διενέργεια πολέμου. Τη γνώση αυτή δεν την έχουν μόνο οι στρατιωτικοί, αλλά και οι επιστήμονες, και οι δημοσιογράφοι, ακόμα και οι απλοί πολίτες. Για παράδειγμα, από το 1957 έτος κατά το οποίο ιδρύθηκε η Διεθνής Οργάνωση Ατομικής Ενέργειας (International Atomic Energy Agency) ως αυτόνομος διεθνής διακρατικός οργανισμός που συνδέεται με τον ΟΗΕ, οι χώρες υποχρεώνονται να κοινοποιούν την ανάπτυξη πυρηνικών συστημάτων. Με άλλα λόγια, τη σημερινή εποχή οι πληροφορίες βρίσκονται στο φως. Οι Αμερικάνοι, οι Ρώσοι, οι Γάλλοι, και γενικά όσα κράτη έχουν υπογράψει τη σχετική συνθήκη, όχι μόνο γνωρίζουν τον αριθμό και τη θέση των πυρηνικών κεφαλών του αντιπάλου, αλλά δικαιούνται ακόμα και να τις επιθεωρήσουν. Ο κάθε μορφής ανταγωνισμός δεν διεξάγεται στη βάση μυστικών συνταγών όπως της σκόνης της Κόκα Κόλα, αλλά στη βάση οικονομικών και στρατηγικών επιλογών. Η επίλυση διαφορών βασίζεται σε συμφωνημένες αρχές διαπραγμάτευσης και συναίνεσης. Μπορεί κάποιος στην Κίνα να γνωρίζει

πως να κατασκευάσει iPhones, αλλά οι διεθνείς συνθήκες περί ευρεσιτεχνίας και πνευματικής ιδιοκτησίας αποτρέπουν τελικά την παράνομη εμπορική εκμετάλλευση.

Για να μπορέσουμε να αναπτύξουμε καλύτερα το επιχείρημα μας, θα ανατρέξουμε σε ακόμα ένα παράδειγμα. Εδώ και τουλάχιστον μερικές δεκαετίες αναπτύσσεται και εξαπλώνεται με γοργό ρυθμό ο θεσμός του "ελεύθερου λογισμικού" (open source). Η προσέγγιση δεν περιορίζεται μόνο στην περίπτωση του λογισμικού αλλά εφαρμόζεται και ευρύτερα σε άλλες μορφές τεχνογνωσίας. Το σημαντικό εδώ είναι ότι το προϊόν της γνώσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί, να αντιγραφεί, μελετηθεί, τροποποιηθεί και αναδιανεμηθεί χωρίς περιορισμό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την εκθετική ανάπτυξη της γνώσης, γιατί πολλοί ειδικοί αναλαμβάνουν και συνεργάζονται στην περαιτέρω ανάπτυξη. Πάνω από δεκαέξι εκατομμύρια άνθρωποι συμβάλλουν στην αποτύπωση της ανθρώπινης γνώσης μέσα από την ανάπτυξη της Βικιπαίδειας. Η προσπάθεια αυτή αποτελεί τρανταχτό παράδειγμα ελεύθερης πρόσβασης στη γνώση. Επίσης, το ανοικτό πανεπιστήμιο του Τεχνολογικού Ινστιτούτου της Μασαχουσέτης (MIT Open Course Ware) διαθέτει ελεύθερα όλα τα μαθήματα του μέσα από το διαδίκτυο.

Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, όπου η γνώση γεννάται, πολλαπλασιάζεται, μεταδίδεται και κατέχεται οικουμενικά, αναπτύσσεται ένα πρωτόγνωρο είδος κοινωνικής ευφυίας. Εφόσον ολόκληρη η κοινωνία γνωρίζει τα όπλα και τα πλεονεκτήματα του αντιπάλου, ο απλός πολίτης δεν μπορεί πλέον να πέσει θύμα προπαγάνδας. Έτσι οι πολιτικοί χάνουν τη δυνατότητα να λένε προπαγανδιστικά ψέματα στους πολίτες τους, και οι πολίτες δεν παγιδεύονται σε διαχρονικές προπαγάνδες και ψευδοσυνθήματα.

Οι διεθνείς συνθήκες και οι ρεαλιστικές προσεγγίσεις μπορεί να επιβάλλουν συγκεκριμένες επιλογές για το καλό μιας χώρας, αυτό όμως να μη μπορεί να πραγματοποιηθεί γιατί οι πολιτικοί αρχηγοί έχουν εγκλωβιστεί σε θέσεις και επιχειρήματα του παρελθόντος. Φανταστείτε την περίπτωση ενός ηγέτη οποίος διαπραγματεύεται κοινωνικές ή πολιτικές μεταρρυθμίσεις μείζονος σημασίας αποκλείοντας από το διάλογο αλλά και κρατώντας μακριά από τις εξελίξεις το κοινό. Είναι πιθανόν να βρεθεί στη δυσάρεση θέση, ακόμα και αν επιτύχει την καλύτερη δυνατή συμφωνία, ο λαός του να την απορρίψει απλά γιατί δεν είχε την ευκαιρία να παρακολουθεί και με κάποιους τρόπους να "συμμετέχει" στο διάλογο και στη διαπραγμάτευση. Στην επιστήμη του δημοκρατικού διαλόγου ένα σχετικό αξίωμα ορίζει ότι είναι ανήθικο να προσπαθήσει κάποιος να μεταρρυθμίσει ένα

(κοινωνικό) σύστημα χωρίς την εμπλοκή και τη σύμφωνη γνώμη αυτών των οποίων οι ζωές θα επηρεαστούν από την αλλαγή.

Για κάποιους, η 8^η Εντολή πιθανό να ακούγεται κάπως υπερβολική γιατί μπορεί να ανησυχούν ότι η άμεση ενημέρωση πάνω σε όλες τις εξελίξεις δυνατό να οδηγήσει σε εξεγέρσεις και αντιδράσεις. Στην πραγματικότητα όμως δεν θα συμβεί κάτι τέτοιο. Οι μάζες είναι δυνατό να αναπτυχθούν σε ανεξέλεκτο "όχλο" μόνο όταν δεν τους δίνεται η ευκαιρία να μετέχουν.

Ο απλός πολίτης απαιτεί ενημέρωση και πληροφόρηση κατ' ευθείαν και όχι μέσα από απόψεις τρίτων, είτε αυτοί είναι πολιτικοί, είτε δημοσιογράφοι. *Αν το πολιτειακό σύστημα προβλέπει άμεση μετάδοση από την τηλεόραση ακόμα και σοβαρών πολιτικών διαπραγματεύσεων, τότε οι απόψεις και θέσεις των πολιτών θα ωριμάζουν. Το αποτέλεσμα θα είναι ότι το κοινό θα αναπτύξει συλλογική σοφία και θα ξεκαθαρίσει ποιες είναι οι επιλογές σε ένα πρόβλημα, ποιες είναι οι ρεαλιστικές δυνατότητες και ποιες είναι οι καλύτερες στρατηγικές.*

Η εφαρμογή του θεσμού της άμεσης μετάδοσης από την τηλεόραση διαπραγματεύσεων πάνω σε ουσιώδη ζητήματα θα διευκολύνει το έργο των ηγετών. Θα τους αποφορτίσει από την ανάγκη να εκφράζουν

διαφορετικό λόγο όταν διαπραγματεύονται από αυτόν που εκφράζουν όταν συνομιλούν με οπαδούς της δικής του παράταξης ή με δημοσιογράφους της δικής τους *versus* της αντιπάλου πολιτικής ομάδας ή χώρας. Μια τέτοια εξέλιξη θα αποφορτίσει σημαντικά το μυαλό, θα απλοποιήσει τις διαδικασίες και θα επιτρέψει στους διαπραγματευτές (αλλά και στους διαμεσολαβητές) να ασχοληθούν με την ουσία μιας διαπραγμάτευσης και όχι με το πώς θα εξηγήσουν τις εξελίξεις στους οπαδούς τους ή στο ευρύτερο κοινό. Επίσης, η αποδοχή ή απόρριψη θέσεων από το κοινό βοηθά τον διαπραγματευτή να εστιάσει την προσπάθεια του στα θέματα που προκρίνει ο λαός. Το γεγονός ότι ένας ηγέτης δεν θα μπορεί πλέον να επιδίδεται σε πολυ-γλωσσία και ενδεχομένως να κοροϊδεύει το λαό του όσον αφορά την εξέλιξη μιας διαπραγμάτευσης θα του προσδώσει περισσότερο κύρος και θα δημιουργήσει νέες δυνατότητες. Θα τον υποχρεώνει να διαπραγματεύεται έχοντας κατα νου το γεγονός ότι όλοι τον παρακολουθούν. Έτσι θα μπορεί να είναι ο εαυτός του και να εργάζεται με ζήλο και ειλικρίνεια.

Σε μια δημοκρατία αναμένουμε ότι η εξουσία πηγάζει και ασκείται από το λαό. Δηλαδή, για να θεωρείται ένα πολίτευμα δημοκρατικό θα πρέπει να διασφαλίζει τη συμμετοχή των πολιτών στις πολιτικές διαδικασίες, ακόμα και στις διαδικασίες λήψης σοβαρών αποφάσεων. Στην εποχή της τεχνολογίας, η

συμμετοχή δεν πρέπει να περιορίζεται στη διενέργεια εκλογών και δημοψηφισμάτων αλλά στην καθημερινή συμμετοχή σ' αυτά που συμβαίνουν και επηρεάζουν τη ζωή του καθενός. Για να δικαιούμαστε να απαιτήσουμε από τον απλό νέο και τον απλό πολίτη να είναι ενεργός πολίτης και να έχει ώριμες απόψεις για τα δύσκολα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία, θα πρέπει να του προσφέρουμε πλήρη πρόσβαση, ακόμα και σε κάτι τόσο πρωτόκουστο όσο τη διαπραγμάτευση μείζονος σημασίας θεμάτων. Συνεπώς, η εφαρμογή της 8^{ης} Εντολής, η οποία απαιτεί από την πολιτεία όλα στο φως και την εξασφάλιση πλήρους διαφάνειας και πρόσβασης στις εξελίξεις, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για αυθεντική συμμετοχή στα κοινά.

9η Εντολή: Μεταρρυθμίσεις μόνο μέσα από δημοκρατικό δομημένο διάλογο

Στο προηγούμενο κεφάλαιο εξετάσαμε την περίπτωση κατά την οποία η πολιτεία αποφασίζει να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις δίχως την αυθεντική εμπλοκή και συμμετοχή του λαού. Αναφέραμε ότι η επιστήμη του δομημένου δημοκρατικού διαλόγου θεωρεί ανήθικο να προσπαθήσει κάποιος να μεταρρυθμίσει ένα σύστημα χωρίς τη σύμφωνη γνώμη αυτών των οποίων οι ζωές θα επηρεαστούν από την αλλαγή. Η καθημερινή εμπειρία μας αποδεικνύει και κάτι περισσότερο:

Ακόμα και αν δοκιμάσει κάποιος να αλλάξει ένα σύστημα χωρίς την αυθεντική, ειλικρινή και αποτελεσματική συμμετοχή αυτών των οποίων οι ζωές επηρεάζονται, η προσπάθεια είναι εκ προοιμίου καταδικασμένη σε αποτυχία.

Το ερώτημα που θα μας απασχολήσει σε αυτό το κεφάλαιο είναι κατά πόσο υπάρχει πρακτικός τρόπος να εξασφαλίσει κανείς την αυθεντική συμμετοχή πολλών ατόμων σε μια διαβούλευση με στόχο τη μεταρρύθμιση ενός συστήματος.

Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε καλύτερα γιατί οι άνθρωποι αρνούνται να αποδεκτούν και να ενστερνιστούν μεταρρυθμίσεις που αποφασίζουν οι κυβερνώντες γι' αυτούς, ακόμα και όταν αυτές είναι φανερά προς το συμφέρον τους, θα ανατρέξουμε στο χώρο όπου γεννήθηκε η δημοκρατία και θα δανειστούμε λίγη από τη σοφία των αρχαίων.

Πριν από δυόμιση χιλιάδες χρόνια, οι πατέρες της δημοκρατίας συναντιούνταν στην "Αγορά" της Αρχαίας Αθήνας και συζητούσαν προβλήματα που τους απασχολούσαν. Τα προβλήματα της τότε εποχής δεν ήταν τόσο πολύπλοκα όσο τα σημερινά. Αξίζει όμως τον κόπο να εξετάσουμε πως οι αρχαίοι αντάλλασαν απόψεις και πως κατάφερναν να καταλήξουν σε συμφωνία και να πάρουν αποφάσεις τις οποίες στήριζαν.

Η λέξη "Αγορά" προέρχεται από το ρήμα "αγείρω", που σημαίνει συναθροίζω και στη συνέχεια αγορεύω, δηλαδή μιλώ δημοσίως. Η ετυμολογία προδίδει τον πολύμορφο ρόλο της αρχαίας Αγοράς επειδή εκεί ξετυλιγόταν η καθημερινή ζωή των αρχαίων Αθηναίων. Η Αγορά ήταν έδρα της διοίκησης, χώρος διαλόγου για ζητήματα θρησκευτικά, ηθικά, πολιτικά και κοινωνικά, αλλά επίσης και ο χώρος όπου οι τότε επιχειρηματίες ασχολούνταν με το εμπόριο. Ήταν η καρδιά της αρχαίας Αθήνας.

Ο Σωκράτης, ένας από τους πλέον επιφανείς αρχαίους φιλοσόφους της Αθήνας, δίδασκε τους μαθητές του στην Αγορά. Δεν ήταν πλούσιος, ούτε καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια. Ο Σωκράτης, που δεν έγραψε ποτέ τίποτα, αρεσκόταν να ξεκινά μια συζήτηση προσποιούμενος ότι δεν γνωρίζει για το θέμα, αλλά ότι ενδιαφέρεται να μάθει. Μπορούσε να διατυπώσει ένα ερώτημα όπως για παράδειγμα, τι είναι δίκαιο και τι άδικο, τι είναι θάρρος και τι δειλία. Αυτός ο τρόπος συζητήσης ενός σοβαρού θέματος, δηλ. με διάλογο, με απλές ερωτήσεις και απαντήσεις που έχουν ως στόχο την εύρεση της αλήθειας, λέγεται διαλεκτική (τέχνη). Πίστευε ουσιαστικά ότι αν ο άνθρωπος μάθει να χρησιμοποιεί το μυαλό του (δηλ. το λογικό στοχασμό του), μπορεί στη συνέχεια να αναλύει ένα πρόβλημα και να ανακαλύπτει μόνος του την αλήθεια. Προφανώς, αν ζούσε σήμερα θα κατέκρινε τα εκπαιδευτικά μας συστήματα που σε μεγάλο βαθμό αρκούνται με την παράδοση έτοιμης γνώσης. Ο Σωκράτης προτιμούσε να κεντρίζει το ενδιαφέρον του συνομιλητή του με ερωτήματα, ώστε να ανακαλύπτει μόνος του γνώσεις που είχε ήδη μέσα του. Αναμφίβολα, ο Σωκράτης αξιοποιούσε τη λεγόμενη εμπειρική απόκτηση γνώσης μέσα από την εμπειρία, την παρατήρηση και την αφαίρεση (constructivist learning), η οποία αποδίδεται στους

Vygotsky και Piaget, δύομισι χιλιετίες προηγουμένως. Η μέθοδος αυτή του Σωκράτη είναι γνωστή ως μαιευτική. Όπως δηλ. η "μαία" (η μαμή) βγάζει το παιδί από την κοιλιά μιας μάνας, έτσι και ο Σωκράτης βοηθούσε το συνομιλητή του να εξωτερικεύσει τη γνώση που εκείνος είχε ήδη μέσα του, χωρίς βέβαια να το γνωρίζει συνειδητά. Θα μπορούσε να πει κανείς, ότι ο Σωκράτης συμβολίζει το σημερινό καθημερινό πολίτη, τον άνθρωπο τον οποίο χαρακτηρίζει η απλή σοφία και το ενδιαφέρον να μάθει και να κατανοήσει τα προβλήματα που τον περιτριγυρίζουν.

Ο Σωκράτης έζησε τον 5ο αιώνα π.Χ. που είναι γνωστός και ως ο Χρυσός Αιώνας του Περικλή. Ο Περικλής ήταν μέγας υποστηρικτής της ελευθερίας του λόγου και της συμμετοχής του λαού στα κοινά. Θεωρείται θεμελιωτής της δημοκρατίας αλλά και του δυτικού πολιτισμού. Στα χρόνια του Περικλή η Αγορά απέκτησε ιδιαίτερη σημασία. Εκεί γίνονταν οι συνεδριάσεις της Εκκλησίας. Σε αντίθεση με ένα σημερινό κοινοβούλιο, τα 'μέλη' της Εκκλησίας, δηλαδή όλοι όσοι είχαν πολιτικά δικαιώματα, δεν εκλέγονταν, αλλά συμμετείχαν όποτε και αν ήθελαν. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ο Περικλής υποστήριζε τις λαϊκές μάζες και τις βοήθησε να αποκτήσουν περισσότερα δικαιώματα περιορίζοντας τη δύναμη της αριστοκρατικής τάξης στην οποία κι ο ίδιος ανήκε. Η Αθηναϊκή δημοκρατία ήταν άμεση και

όχι έμμεση όπως οι σημερινές. Οι αξιωματούχοι επιλέγονταν είτε με κλήρωση είτε με άμεση ψηφοφορία. Η Βουλή των 500 αποτελούσε μια επιτροπή της Εκκλησίας η οποία ετοιμάζε νομοθετικά προσχέδια. Οι 500 βουλευτές επιλέγονταν με κλήρωση. Ένας πολίτης μπορούσε να είναι μέλος της Βουλής δύο φορές στη ζωή του. Κάθε μέρα, ένας από τους βουλευτές ήταν αρχηγός του κράτους για αυτή τη μέρα. Κάθε πολίτης μπορούσε να καταθέσει προτάσεις στη Βουλή. Κατά τον 5ο αιώνα, πραγματοποιούνταν 10 τακτικές συνελεύσεις της Εκκλησίας κάθε χρόνο (τον επόμενο αιώνα αυξήθηκαν σε 40). Στα μεσοδιαστήματα, οι πολίτες συζητούσαν το εκάστοτε θέμα στην Αγορά. Τυπικά, μέχρι τη μέρα της συνέλευσης και της ψηφοφορίας, ο λαός κατέληγε σε συμφωνία μέσα από πλατειά συζήτηση και διαβούλευση. Μέσα από την πλατειά συμμετοχή των μαζών, η αρχαία Αθήνα κατάφερνε να καλλιεργεί στους πολίτες της το αίσθημα της συν-ιδιοκτησίας τόσο των προβλημάτων όσο και των αποφάσεων.

Δυστυχώς δεν υπάρχει κάποιο ανάλογο μοντέλο στη σημερινή εποχή. Μερικοί επιστήμονες χρησιμοποιούν τον όρο "Δημόσια Σφαίρα" για να ορίσουν τα απαραίτητα στοιχεία ενός συστήματος που θα εξασφάλιζε μια συμμετοχική δημοκρατία:

- Ελευθερίες οι οποίες διασφαλίζονται από το σύνταγμα, όπως η ελευθερία του λόγου ή γενικά τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Η ύπαρξη ενός πλουραλιστικού συστήματος και ανεξάρτητων μέσων μαζικής επικοινωνίας τα οποία να μην βρίσκονται κάτω από τον έλεγχο του κράτους.
- Η ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφορία.
- Μια δραστήρια κοινωνία των πολιτών η οποία να μπορεί να ελέγχει την υπευθυνότητα αυτών που διαχειρίζονται τα κοινά.
- Η ύπαρξη χώρων στους οποίους μπορούν να συγκεντρώνονται και συνομιλούν απλοί πολίτες. Τέτοιοι χώροι μπορεί να είναι τα καφενεία, οι χώροι εργασίας, η ακόμη και τα σχολεία.

Όπως έχουμε συμπεράνει στα προηγούμενα κεφάλαια, από μόνα τους αυτά τα στοιχεία δεν μπορούν να εξασφαλίσουν την αυθεντική, ειλικρινή και αποτελεσματική συμμετοχή ενός μεγάλου αριθμού πολιτών στη διαπραγμάτευση ενός σύγχρονου πολύπλοκου προβλήματος. Είναι γι' αυτό το λόγο που εδώ και αρκετές δεκαετίες, επιστήμονες από όλο τον κόσμο εργάζονται για την εδραίωση και την περαιτέρω ανάπτυξη της επιστήμης του

δομημένου δημοκρατικού διαλόγου, η οποία δίνει στους εμπλεκόμενους τη δυνατότητα να συμμετέχουν ουσιαστικά και όχι τυπικά σε μια διαβούλευση.

Εδώ και αρκετά χρόνια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και άλλοι διεθνείς οργανισμοί, παροτρύνουν την εφαρμογή μεθόδων που προωθούν τη συμμετοχικότητα και το δημοκρατικό διάλογο ως μέσο επίλυσης προβλημάτων και επίτευξης συμφωνιών που να γίνονται αποδεκτές από όλους τους εμπλεκόμενους. Δεν είναι στόχος αυτού του συγγράμματος να παρουσιάσει σχετικές μεθοδολογίες ούτε να ισχυριστεί ότι η αυθεντική συμμετοχή πολλών ατόμων σε ένα διάλογο είναι απλοϊκή υπόθεση. Για τον πολίτη είναι σημαντικό να γνωρίζει ότι υπάρχει μεθοδολογία δομημένου δημοκρατικού διαλόγου, η οποία να διασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό τη δημοκρατική συμμετοχή πολλών εμπλεκομένων. Επίσης, επιτρέπει τη διαμόρφωση κοινής αντίληψης πάνω σε ένα θέμα που απασχολεί μια ομάδα και υποβοηθεί τους συμμετέχοντες να καταλήξουν σε συμφωνημένες και κοινώς αποδεκτές δράσεις. Οι μεθοδολογίες αυτές στηρίζονται στη θέση ότι αυτοί οι οποίοι επηρεάζονται από ένα πρόβλημα, κατέχουν συλλογικά και τη γνώση που απαιτείται για την ανάλυση, κατανόηση και επίλυση του. Μέσα από μια δομημένη διαδικασία διαλόγου, καλλιεργείται το αίσθημα της συν-ιδιοκτησίας του

προβλήματος. Επίσης, σταδιακά επιτυγχάνεται η κοινή κατανόηση (shared understanding) των διαφόρων πτυχών και αναπτύσσεται μια κοινή γλώσσα επικοινωνίας. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι οι συμμετέχοντες αισθάνονται συν-ιδιοκτήτες της λύσης και των αλλαγών που συμφωνούνται.

Συμπεραίνουμε ότι η πολιτεία οφείλει να διασφαλίσει ότι μεταρρυθμίσεις σε συστήματα τα οποία διαχειρίζονται ζωές ανθρώπων θα γίνονται πάντοτε κατά τρόπο αποδεκτό από αυτούς των οποίων οι ζωές επηρεάζονται.

Η 9^η Εντολή απαιτεί ότι η πολιτεία υποχρεώνεται να προωθεί μεταρρυθμίσεις μόνο μέσα από δημοκρατικό δομημένο διάλογο. Στο διάλογο θα πρέπει να συμμετέχουν εκπροσώποι όλων των εμπλεκόμενων μερών καθώς επίσης και απλοί πολίτες.

10η Εντολή: Μεταρρυθμίσεις πραγματοποιούνται στη βάση συμφωνημένου οδικού χάρτη

Είναι κοινό μυστικό ότι συχνά οι πολιτικοί μιας χώρας συμφωνούν πλήρως για την αναγκαιότητα αλλαγών. Τις περισσότερες φορές μάλιστα, αντίθετες παρατάξεις έχουν ακριβώς την ίδια άποψη ως προς τις συγκεκριμένες αλλαγές και ρυθμίσεις που χρειάζεται να πραγματοποιηθούν για τη βελτίωση του συστήματος. Η ταύτιση απόψεων μπορεί να φτάνει σε τέτοιο βαθμό που ακόμα να δυσχεραίνει την ανάπτυξη ρητορικής στις δημόσιες θέσεις τους κατά τρόπο κατανοητό στους οπαδούς τους. Γι' αυτό συχνά αναγκάζονται να οχυρωθούν πίσω από τη θέση ότι "δεν εμπιστεύονται τους αντιπάλους" και διεκδικούν αυτοί την εξουσία γιατί, όπως ισχυρίζονται, "θα εφαρμόσουν τις μεταρρυθμίσεις καλύτερα". Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο πολίτης να χάνει την εμπιστοσύνη του προς τους πολιτικούς και σταδιακά να αποστασιοποιείται. Η κατάσταση μπορεί ακόμα να είναι πιο τραγική. Πίσω από τις κάμερες της δημοσιότητας είναι πιθανόν οι πολιτικοί να διασκεδάζουν μαζί με τους λεγόμενους αντιπάλους τους και να αλληλο-χλευάζονται για τα επιχειρήματα

τους. Η ερώτηση που μας ενδιαφέρει είναι κατά πόσο είναι εφικτό να απεγκλωβιστεί από ένα τέτοιο αδιέξοδο μια συγκεκριμένη πολιτική συγκυρία;

Η απάντηση δεν είναι μόνο ένα "ναι". Όσο αλλόκοτο κι αν ακούγεται, το αδιέξοδο αυτό μπορεί να ξεπεραστεί σχετικά εύκολα με κάποιες αλλαγές στο τρόπο διαχείρισης του αδιεξόδου.

Κατ' αρχήν, ας παραθέσουμε τα θετικά δεδομένα. Έχουμε υποθέσει πιο πάνω ότι αντίπαλες πολιτικές δυνάμεις ουσιαστικά συμφωνούν σε κάποια πολιτική/νομική/οικονομική μεταρρύθμιση καθώς επίσης και σε συγκεκριμένες διευθετήσεις που χρειάζεται να γίνουν για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου ζητήματος. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχουμε δει αυτό το φαινόμενο να συμβαίνει σε όλες σχεδόν τις δημοκρατίες του δυτικού κόσμου. Το πολιτικό κόστος, τόσο για το κυβερνών κόμμα, όσο και για την αντιπολίτευση είναι τέτοιο που για τον άλφα ή βήτα λόγο δεν τους επιτρέπει να συμφωνήσουν και να συγκατατεθούν δημοσίως. Ο λόγος είναι ότι οι πιθανές αρνητικές συνέπειες που θα έχει μια τέτοια απόφαση για την κομματική τους ομάδα μπορεί να είναι άμεσες και πολύ αρνητικές. Αυτό το πολιτικό κόστος θα μπορούσε όμως να μειωθεί, ή ακόμα και να ελαχιστοποιηθεί εφόσον αποσυνδεθεί η επίτευξη συμφωνίας από το χρόνο εφαρμογής της. Στην

περίπτωση που όλες οι πλευρές τοποθετηθούν δημόσια ότι διαπραγματεύονται μεταρρυθμίσεις οι οποίες θα εφαρμοστούν σε συμφωνημένο χρονικό ορίζοντα (π.χ. σε 10 χρόνια) αυτόματα το περιβάλλον αποφορτίζεται από το άγχος του άμεσου πολιτικού κόστους. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο είναι δυνατό να διεξαχθεί πιο δημιουργική και εποικοδομητική συζήτηση και να επιτευχθεί συμφωνία ευρύτερης αποδοχής από πολλές πολιτικές παρατάξεις.

Εφόσον επιτευχθεί η συμφωνία ουσίας, δηλαδή καθοριστούν συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις που απαιτεί το συμφέρον του συνόλου, τότε ξεκινά η διαδικασία για την επίτευξη του δεύτερου μέρους της συμφωνίας, δηλαδή η κατάρτιση ενός οδικού χάρτη εφαρμογής τους. Αφού δηλαδή οι πολιτικές δυνάμεις συμφωνήσουν για το σύνολο των μεταρρυθμίσεων και για το ορόσημο τελικής υιοθέτησης και εφαρμογής των, τότε μπορούν ακόμα και να ορίσουν την εκπόνηση του οδικού χάρτη σε τεχνικές επιτροπές.

Η προσέγγιση που προτείνεται εδώ ανατρέπει τη συνήθη πρακτική, η οποία επικεντρώνεται σε μικρο-αλλαγές που ξεκινούν άμεσα, ενώ οι ουσιαστικές και αναγκαίες μεταρρυθμίσεις μετατίθενται χρονικά για όταν ίσως δημιουργηθεί μεγαλύτερη συναίνεση είτε για όταν τα γεγονότα θα τις επιβάλλουν. Δυστυχώς, η σημερινή προσέγγιση βασίζεται σε συναίνεση που

Γιάννης Λαούρης

επιτυγχάνει μόνο για βραχυπρόθεσμους και ανώδυνους στόχους.

Η προτεινόμενη 10η Εντολή, διευκολύνει τη διαδικασία γιατί διευκολύνει την επίτευξη συνολικής και ουσιαστικής συμφωνίας πάνω στην ουσία του προβλήματος και ακολούθως απαιτεί την εκπόνηση οδικού χάρτη εφαρμογής ο οποίος θα κινεί τη διαδικασία βήμα με βήμα προς ένα συμφωνημένο μέλλον με ένα συμφωνημένο χρονικό ορόσημο. Η επεξεργασία του οδικού χάρτη ξεκινά από το τελικό χρονικό ορόσημο στο μέλλον και συμφωνείται προς τα πίσω δηλαδή προς το παρόν.

Πέραν των Εντολών: Συνεχή μέτρα για μετεξέλιξη της δημοκρατίας

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή αυτού του συγγράμματος, οι "10 Εντολές" δεν αποτελούν ολοκληρωμένη πρόταση μεταρρύθμισης ούτε είναι προϊόν έρευνας. Παρόλα αυτά αντικατοπτρίζουν προβληματισμούς, σκέψεις, επιθυμίες και απαιτήσεις πολλών πολιτών οι οποίοι οραματίζονται τη μετεξέλιξη του σημερινού συστήματος διακυβέρνησης σε μια νέα δημοκρατία την οποία θα χαρακτηρίζει μεγαλύτερη διαφάνεια και συμμετοχή.

Στα κεφάλαια των εντολών είδαμε πως στα πλαίσια του σημερινού μοντέλου αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας οι πολιτικοί είναι "υποχρεωμένοι" να κάνουν "παραχωρήσεις" με αποτέλεσμα να μην υλοποιούν τις προεκλογικές τους δεσμεύσεις. Το σύστημα είναι τέτοιο που ευνοεί την έλλειψη διαφάνειας, ενώ παράλληλα επιτρέπει και καλλιεργεί τη διαπλοκή και τη διαφθορά. Ο λόγος που οι πολιτικοί δεν διαχειρίζονται ηθικά και δεοντολογικά τα δημόσια θέματα, δεν είναι κατ' ανάγκην γιατί δεν έχουν τις απαιτούμενες ικανότητες ή γιατί δεν το θέλουν. Η πραγματική αιτία βρίσκεται στην έλλειψη εκπαίδευσης, κανόνων, διαφάνειας, θεσμών,

μηχανισμών και πολιτικής κουλτούρας. Οι πολιτικοί δεν αισθάνονται υποχρεωμένοι να συμπεριφέρονται διαφορετικά γιατί το σύστημα στερεί από τους πολίτες δυνατότητες άμεσης συμμετοχής, αξιολόγησης και παρέμβασης.

Τις τελευταίες δεκαετίες δίνεται περισσότερη έμφαση στις τεχνικές εφαρμογής της "δημοκρατίας" παρά στην ουσία για την οποία οι λαοί απαιτούν δημοκρατία. Οι χιλιάδες πατριώτες και οραματιστές οι οποίοι θυσίασαν τη ζωή τους για ένα καλύτερο κόσμο, δεν το έκαναν στο όνομα της δημοκρατίας αλλά στο όνομα της ελευθερίας. Το περίφημο σύνθημα της Γαλλικής Επανάστασης *Liberté, égalité, fraternité* (στα Ελληνικά: Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφότητα) σίγουρα δεν στόχευε στο να εξασφαλίσει ένα απλό δικαίωμα της ψήφου που ασκείται κάθε 4-5 χρόνια! Αντιθέτως, οι αγωνιστές της επανάστασης έδωσαν τη ζωή τους για να εξασφαλίσουν την ελευθερία, την ισότητα και την αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων. Αυτές οι αρχές, και ειδικότερα η αυθεντική και ουσιαστική ελευθερία του ατόμου, δεν μπορούν πλέον να διασφαλιστούν από το σημερινό μοντέλο αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Ο όρος "συμμετοχική δημοκρατία", ο οποίος χρησιμοποιείται πρόσφατα για να περιγράψει ένα τύπο φιλελεύθερης δημοκρατίας, δίνει έμφαση στην

ευρεία εμπλοκή των πολιτών στη διαχείριση θεμάτων που τους αφορούν. Μια τέτοια προσέγγιση βρίσκεται σε αντίθεση με τις παραδοσιακές αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες, οι οποίες στην πραγματικότητα περιορίζουν τη συμμετοχή των πολιτών στην ανάδειξη αντιπροσώπων οι οποίοι ακολουθώντας αποφασίζουν για όλα τα ζητήματα. Ενώ τα σημερινά πολιτεύματα ουσιαστικά αναθέτουν τη διακυβέρνηση σε μια επαγγελματική ολιγαρχία, η συμμετοχική δημοκρατία εισαγάγει στοιχεία "άμεσης δημοκρατίας", ώστε να διευρύνει τον αριθμό των ατόμων που συμμετέχουν στις πολιτικές διεργασίες και στη λήψη αποφάσεων.

Είναι χρήσιμο να εξετάσουμε την υποτυπώδη μορφή συμμετοχικής δημοκρατίας που ασκείται στην Ελβετία μέσα από το θεσμό των τακτικών δημοψηφισμάτων. Για παράδειγμα στη διάρκεια ενός Σαββατοκύριακου, λαμβάνονται αποφάσεις με τη μέθοδο του δημοψηφίσματος για περισσότερα από δέκα διαφορετικά θέματα. Το σύνταγμα, καθορίζει το είδος των νόμων οι οποίοι προυποθέτουν δημοψηφίσματα, ενώ όλοι οι υπόλοιποι μπορούν να ακυρωθούν αν εντός τριών μηνών από την ψήφιση τους απαιτηθεί η διενέργεια δημοψηφίσματος με τη συλλογή 50 000 υπογραφών. Το Ελβετικό μοντέλο θα μπορούσε να διευρυνθεί με την αξιοποίηση της ηλεκτρονικής ψηφοφορίας. Θεωρητικά, θα μπορούσε ο πολίτης να συμμετέχει ακόμα και καθημερινά στη

διαβούλευση και στις αποφάσεις για όλα τα θέματα που απασχολούν την πολιτεία. Σε μια εποχή στην οποία οι πολίτες αποκτούν ανώτερη εκπαίδευση και κάνουν χρήση της τεχνολογίας, το διαδίκτυο επιτρέπει όχι μόνο την άμεση αλλά και την αμφίδρομη επικοινωνία. Συνεπώς οι νομοθέτες θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν ακόμα περισσότερο τέτοιες τεχνολογικές δυνατότητες.

Παρόλο που οι έννοιες τόσο της πρόσβασης στις πληροφορίες όσο και της άμεσης και συμμετοχικής δημοκρατίας προβάλλονται ως ιδανικές λύσεις για τα σύγχρονα προβλήματα, η αλήθεια είναι ότι όχι μόνο δεν μπορούν να εφαρμοστούν εύκολα, αλλά και ότι ελλοχεύουν και κάποιους κινδύνους.

Όπως έχουμε συμπεράνει και σε προηγούμενα κεφάλαια, για να μπορεί κάποιος να συμμετέχει ενεργά, αποτελεσματικά και με σύνεση στη διακυβέρνηση δεν είναι αρκετό να διασφαλίσουμε τα μέσα. Επιβάλλεται να έχει *γνωστική κυριαρχία* πάνω στο αντικείμενο για το οποίο θα εκφράσει άποψη ή θα κληθεί να αποφασίσει. Ο όρος *γνωστική κυριαρχία* υποδηλώνει ότι η απλή ενημέρωση και η πρόσβαση στις πληροφορίες από μόνη της δεν είναι αρκετή για τη διαμόρφωση μιας υπεύθυνης άποψης και μιας σοφής επιλογής. Αντιθέτως, κάποιος χρειάζεται να έχει εξειδικευμένες γνώσεις (και όχι απλώς πληροφόρηση) για να μπορεί να εκφράσει τις

προτιμήσεις του. Και οι αναγκαίες γνώσεις δεν παρέχονται μέσα από τη συμμετοχή στην εξουσία αλλά αποτελούν προϋπόθεση της. Επίσης, ο απλός πολίτης, σε αντίθεση με τον εκλεγμένο, δεν λογοδοτεί σε κανέναν αν κάνει λανθασμένη επιλογή. Συνεπώς, απουσιάζει το στοιχείο των ελέγχων και των ισορροπιών (checks and balances).

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι το σημερινό φαινόμενο της απαξίωσης των πολιτών και ειδικότερα των μορφωμένων νέων προς την πολιτική και της πλήρους έλλειψης εμπιστοσύνης προς τους πολιτικούς δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με μια απλή πρόσκληση προς τους πολίτες για να συμμετέχουν στα κοινά. Στ' αλήθεια αποτελεί χυδαία πρόκληση η άποψη ότι ο πολίτης εκφράζει το ύψιστο δημοκρατικό του δικαίωμα μέσα από τη συμμετοχή του σε εκλογές οι οποίες πραγματοποιούνται κάθε 4-5 χρόνια και έχουν ως αποτέλεσμα την επιλογή αντιπροσώπων. Κατά τον ίδιο τρόπο, το δημοκρατικό έλλειμμα δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με την κατοχύρωση του δικαιώματος οι πολίτες να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων μέσα από πολυάριθμα δημοψηφίσματα, ούτε και με απλή αξιοποίηση του διαδικτύου ως μέσου ψηφοφορίας ή κατάθεσης απόψεων.

Αυτό που χρειάζονται οι σημερινές κοινωνίες ξεπερνά κατά πολύ τη θεσμοθέτηση αρχών και θεσμών που θα διασφαλίζουν τη διαφάνεια και την

κατάργηση της ανεξέλεγκτης και αυθαίρετης άσκησης πολιτικής. Αυτή οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στην αλαζονεία των κυβερνούντων, και τελικά τρέφει την αδιαφορία, την απάθεια και την απαισιοδοξία των κυβερνωμένων. Αυτό που επιβάλλει η πολυπλοκότητα των προβλημάτων που έχουμε να αντιμετωπίσουμε είναι η θεσμοθέτηση μέτρων και θεσμών οι οποίοι θα διασφαλίζουν την αυθεντική και ουσιαστική συμμετοχή του πολίτη. Αυτό είναι εφικτό μόνο με την εισαγωγή νέων πρακτικών και μεθοδολογιών όπως για παράδειγμα ο δομημένος δημοκρατικός διάλογος ο οποίος επιτρέπει την αξιοποίηση της συλλογικής σοφίας και της κοινωνικής ευφύιας. Επιγραμματικά, οι πολίτες αναμένουν ότι αυτοί οι οποίοι προσφέρονται να εργαστούν στα κοινά, θα νομοθετούν κατά τρόπο που θα διευκολύνει τη σταδιακή μετεξέλιξη του σημερινού συστήματος διακυβέρνησης.

Από την "Εντολή" στην πράξη

Οι ιδέες στο σύντομο αυτό σύγγραμμα δεν αποτελούν με κανένα τρόπο υποδείξεις για τη διαμόρφωση ενός νέου κοινωνικο-πολιτικού συστήματος ούτε και μπορούν να μεταφραστούν σε οδικό χάρτη για την μεταρρύθμιση του παρόντος. Δεν εισηγούνται ούτε συνταγές, ούτε περιγράμματα, ούτε στοιχεία ενός ιδανικού νέου πολιτεύματος.

Οι ιδέες που περιέχονται στο παρόν σύγγραμμα μπορούν να συνεισφέρουν στην καλλιέργεια ενός κλίματος αισιοδοξίας και δημιουργικής ανταλλαγής απόψεων το οποίο στις μέρες μας χρειαζόμαστε όσο ποτέ άλλοτε. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να επιτύχουμε την ειρηνική μετεξέλιξη του σημερινού τύπου δημοκρατίας σε ένα μόρφωμα που θα ανταποκρίνεται στην πολυπλοκότητα των προβλημάτων που οι κοινωνίες μας αντιμετωπίζουν και το οποίο θα αξιοποιεί την επιστήμη και τη σύγχρονη τεχνολογία.

Το σύντομο αυτό σύγγραμμα είχε επίσης ως στόχο να προβληματίσει σχετικά με τις προκλήσεις που αναδύονται στον ορίζοντα όσον αφορά την αναγκαιότητα μετεξέλιξης του σημερινού μοντέλου δημοκρατικής διακυβέρνησης. Μόνο μέσα από

συζήτηση η οποία θα εμπλέξει όλα τα στρώματα της κοινωνίας θα επιτύχουμε να εντοπίσουμε ποιό είναι το ζητούμενο, και να αποκρυσταλλώσουμε συλλογικές απόψεις και οράματα για ένα ιδανικότερο μέλλον.

Η μετάβαση όμως από τη συνειδητοποίηση του προβλήματος και τον οραματισμό ενός νέου μοντέλου διακυβέρνησης στη διαδικασία συγκεκριμενοποίησης των απαιτούμενων μεταρρυθμίσεων και εφαρμογής τους απαιτεί δράση. Ανεξάρτητα από τις πολιτικο-φιλοσοφικές πεποιθήσεις του καθενός θα χρειαστεί όλοι να συνεργαστούν ως μια τεράστια κοινωνική μάζα η οποία θα απαιτήσει από όλα ανεξαιρέτως τα κόμματα να υιοθετήσουν τόσο λεκτικά όσο και έμπρακτα λαϊκές "Εντολές" όπως φυσικά αυτές θα διαμορφωθούν και θα εξελιχτούν μέσα από το δημόσιο διάλογο. Όποιο κόμμα ή παράταξη δεν τις υιοθετήσει σίγουρα δεν αξίζει την ψήφο του πολίτη. Στην περίπτωση που δεν ανταποκριθεί κανένα από τα υφιστάμενα κόμματα, είναι προτιμότερο ο ενεργός πολίτης να προτάξει την αποχή ή τη "λευκό" ψήφο έως ότου είτε τα κόμματα και η πολιτεία αναγκαστούν να εφαρμόσουν τις "εντολές" των πολιτών τους είτε έως ότου ιδρυθεί κάποιος νέος πολιτικός σχηματισμός ο οποίος θα προσφερθεί να υπηρετήσει πραγματικά τη χώρα του και τους πολίτες της, λαμβάνοντας υπόψη τις δικές τους επιθυμίες και

προτείνοντας μέτρα που θα εξασφαλίζουν την ενεργό και ουσιαστική συμμετοχή.

Άλλη λύση δεν υπάρχει.

Είναι μάταιο και ανόητο να αναμένουμε είτε την ανάδειξη ίσως κάποιου σοφού σωτήρα ή να αναμένουμε από τους πολιτικούς μέσα στα πλαίσια των σημερινών συνθηκών να σώσουν τις χώρες μας. Το μόνο που μπορούν να πράξουν δυστυχώς είναι να συνεχίσουν να υπηρετούν το *status quo*.

Για το συγγραφέα

Ο Γιάννης Λαούρης σπούδασε ιατρική στην πρώην Ανατολική Γερμανία και εκπαιδεύτηκε ως ερευνητής νευροφυσιολόγος και ως μηχανικός συστημάτων στη Δυτική Γερμανία και στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Είναι πρόεδρος του ερευνητικού Μη Κερδοσκοπικού Οργανισμού [Future Worlds Center \(FutureWorldsCenter.org\)](http://FutureWorldsCenter.org) και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του [Institute for 21st Century Agoras \(globalagoras.org\)](http://InstituteFor21stCenturyAgoras.org). Γεννήθηκε στην Πάφο, γιός του εκπαιδευτικού Χριστόδουλου Λαούρη. Είναι παντρεμένος με την Παιδοψυχιάτρο Ιουλιέττα Καλλή-Λαούρη και έχουν μια κόρη τη Ρωμίνα.

Στις αρχές του 90, μαζί με συνεργάτες, ίδρυσε την αλυσίδα σχολών CYBER, η οποία είχε ως στόχο την καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης και της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων μέσα από την ένταξη της πληροφορικής στην εκπαίδευση. Ως κοινωνικός επιχειρηματίας (social entrepreneur) έχει ασχοληθεί έντονα με θέματα ειρήνης και ειδικότερα με το δημοκρατικό δομημένο διάλογο ως μέθοδο επίλυσης πολύπλοκων προβλημάτων και επίτευξης κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Η ομάδα του έχει

αναλάβει πέραν των 30 διεθνών και/ή Ευρωπαϊκών έργων σε θέματα κοινωνικής ευθύνης και μεταρρύθμισης. Η δουλειά του έχει αναγνωριστεί με πολλά βραβεία όπως το Βραβείο Καινοτομίας και Δημιουργικότητας της Ομοσπονδίας Εργοδοτών και Βιομηχάνων (για την καινοτομική ύλη των σχολών CYBER), το Βραβείο της Ελληνικής Εταιρείας συστημικών Μελετών για Διακεκριμένους Επιστήμονες (για την ανάπτυξη και εφαρμογή της συστημικής επιστήμης δομημένου διαλόγου) και πρόσφατα το Ευρω-Μεσογειακό Βραβείο για Διάλογο μεταξύ των Πολιτισμών (Honorable Mention -second place) του Anna Lindh Foundation (για την προώθηση της ειρήνης και των στόχων της χιλιετηρίδας).

Ο Γιάννης Λαούρης έχει εκδόσει διάφορα βιβλία όπως το *Masks of Demons* το οποίο πραγματεύεται την έννοια των στεραιοτύπων, και έχει δημοσιεύσει περισσότερες από 50 αναφορές σε επιστημονικά περιοδικά και 20 περίπου κεφάλαια σε επιστημονικά βιβλία. Έχει παρουσιάσει επιστημονικές εργασίες σε πέραν των 130 συνεδρίων σε θέματα νευροεπιστήμης, παιδείας, τεχνολογίας, διαλόγου και ειρήνης.

Οι πολίτες απαιτούν από τους σύγχρονους νομοθέτες να εκσυγχρονιστούν, να αναβαθμίσουν τον τρόπο με τον οποίο εκτελούν την εργασία τους και να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των σημερινών διεθνών εξελίξεων.

Οι "10 Εντολές" αντικατοπτρίζουν προβληματισμούς, σκέψεις, επιθυμίες και απαιτήσεις πολλών πολιτών οι οποίοι οραματίζονται τη σταδιακή μετεξέλιξη του αντιπροσωπευτικού μοντέλου δημοκρατίας προς ένα μοντέλο που θα διέπεται από αμεσότητα και αυθεντική συμμετοχικότητα σε όλα τα θέματα διακυβέρνησης και διαχείρισης. Ένα μοντέλο το οποίο θα επιτρέπει την αξιοποίηση της συλλογικής σοφίας και της κοινωνικής ευφυίας.

10 Εντολές
Πολιτών προς Πολιτεία
Γιάννης Λαούρης

Copyright © 2012 Γιάννης Λαούρης
Κύπρος 2012
All rights reserved
ISBN-13: 978-9963-9992-1-7